IVO BARIĆ

KULTURNI KAPITAL RAPSKE BAŠTINE

SKICE ZA STRATEGIJU KULTURNOG RAZVITKA

27112

3 €

Izdavač:
Grad Rab, Trg Municipium Arba 2, Rab

Za izdavača:
Zdenko Antešić

Urednik:
Ivo Barić

Recenzent:
Prof. dr. sc. Josip Deželjin

Lektorica:
Milena Grce

Fotografije:
Igor Markovinović
Frane Pičuljan

Grafička priprema:
Bogdana Vukasović

Tisak:
Sveučilišna tiskara d.o.o., Zagreb

IVO BARIĆ

KULTURNI KAPITAL RAPSKE BAŠTINE

Skice za strategiju kulturnog razvitka

Rab, 2001.

Za dragocjene savjete i pomoć posebno zahvaljujem: Josipu (Bepu) Kaloćiri, prof. Alfonsu Cvitanoviću, o. fra Josu Vidasu, ing. Anti Belichu, prof. dr. sc. Josipu Deželjinu, Mariji Barić, Darku Pećarini, Ivani Macolić, Anđelu Brni, Janešu Hermanu, Slavku Pahljina, Frani Veziliću, Sonji Pende, Mileni Grce, Bogdani Vukasović, Iloni Šimičić i drugima.

Autor

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Sveučilišna knjižnica Rijeka
32 : : 008 (497 . 5 Rab)
CIP 6/2001

BARIĆ; Ivo, publicist
Kulturni kapital rapske baštine : skice za strategiju kulturnog razvitka / Ivo Barić ; <fotografije Igor Markovinović>. - Rab : Grad Rab, 2001. - 91 str. : ilustr. u bojama ; 24 cm
Bibliografija: str. 88-89.

ISBN 953-98237-1-4

100503034

ISBN 953-98237-1-4

PREDGOVOR

U Izvještaju o kulturnoj politici Hrvatske, podnesenom Vijeću Europe 1998. godine, kultura se promiče u važnu razvojnu komponentu društva i države. Po prvi put kultura nije definirana kao potrošnja već kao središnja paradigma razvoja. Je li to bilo samo deklarativno opredjeljenje radne skupine Vjerana Katunarića i Biserke Cvjetičanin u Izvještaju Vijeću Europe ili opredjeljenje države, to će pokazati budućnost. Izvještaj je u Vijeću Europe visoko ocjenjen te je time Hrvatska prešla prag za prijam u zajednicu europskih zemalja iako još nema strategiju razvoja. Neke su zemlje najprije izradile strategiju razvoja pa su na temelju njih načinile izvještaje o pojedinim djelatnostima. Mi smo prihvatili deduktivni pristup izrade strategije razvoja Hrvatske, a to znači: najprije izraditi izvještaje o stanju u pojedinim segmentima društva iz kojih će slijediti strategija, a iz nje legislativa odnosno politika razvoja. Budući da još nisu završeni svi izvještaji, Hrvatska još nema strategiju razvoja.

Rab je i bez oslonca na državnu strategiju još 1995. godine izradio svoju "Strategiju razvoja otoka i grada Raba do 2010. godine". Ovu je studiju izradio Znanstveno-istraživački centar Ekonomskog fakulteta u Rijeci pod vodstvom prof. dr. sc. Josipa Deželjina a naručilo Poglavarstvo Grada Raba. U tom opsežnom projektu na 200 stranica pregledno je prikazan dotadašnji gospodarski razvoj te nešto kraće razvoj školstva, kulture, zdravstva, socijalne skrbi i njihovi učinci na standard ljudi. Strategijom su predložene smjernice daljnjeg razvoja svih djelatnosti, a u Zaključnim razmatranjima opisane su preporuke postupnog provođenja Strategije.

Moglo bi se zaključiti da Strategija ima sve elemente induktivnog znanstvenog pristupa razvoju Otoka, ali nažalost takvoj studiji nedostaje inventar djelatnosti i legislativa za primjenu u praksi. Uz dopunu ova vrlo dobra studija može biti osnova za izradu pojedinih izvještaja djelatnosti od kojih je jedan i ovaj o Kulturnom kapitalu rapske baštine.

Kulturni kapital rapske baštine je izvještaj o infrastrukturi kulture pa može biti osnova za izradu strategije kulturnog razvitka Raba. Pojam kulture je u njoj proširen jer nijedan poznati model kulturne politike (prosvjetiteljski, nacionalni i menadžerski) ne završava njegovim administrativnim prestankom već on i dalje živi u svakodnevnim navikama ljudi. Prosvjetiteljski i nacionalni se u svijetu napuštaju, a afirmira se utilitarni, menadžerski model kulturne politike.

U Povijesnom okviru rapske kulturne baštine prikazana je kratka politička povijest Raba, a u Rapskoj kulturnoj baštini njena kratka povijest umjetnosti te nabrojena nepokretna, pokretna i nematerijalna kulturna dobra, odnosno spomenici kulture. U poglavlju Kulturne djelatnosti navedeni su kulturni sadržaji i udruge u kulturi. U daljnjem tekstu opisane su ustanove u kulturi, veze kulture i turizma, mediji, financiranje kulture i zaštita kulturnih dobara.

Kad bismo iz svega izveli zaključak, mogli bismo reći da je najuspješnija ona kulturna politika koja stvara uvjete za razvoj svoga kraja. Kulturnom politikom se osigurava politički stabilna sredina u kojoj je rad i socijalna ravnoteža mjerilo svih vrijednosti. Stoga strategija kulturnog razvitka, koju ćemo izraditi, ne smije biti statički dokument, već dinamička osnova za optimalno ostvarenje virtualne budućnosti, a ovaj Kulturni kapital rapske baštine polazna osnova.

UVOD

Kultura je ukupnost duhovne, moralne, društvene i proizvodne djelatnosti društva, ali i opseg duhovnog razvitka pojedinca u zajednici u odnosu prema drugome čovjeku. Kultura je dakle ukupnost ljudskog odnosa prema duhovnom i materijalnom, prema prirodi, prema drugim ljudima, prema povijesti i budućnosti, jednom riječju ukupnost življenja. U utilitarnom smislu kultura se poistovjećuje s umjetnošću, a umjetnost je samo stvaralačka djelatnost osnovana na osjetilima, izricanje vještine stvaranja ili umijeće. Umjetnici ne mogu biti svi ljudi već samo oni koji za to imaju prirođenog dara i radom steknu određene vještine za stvaranje kulturnih dobara. Kulturna dobra su i ostali ljudski proizvodi pa govorimo npr. o tehničkoj kulturi, zdravstvenoj kulturi, urbanoj ili ruralnoj kulturi i dr..

Instrumenti razvoja kulture koja pretpostavlja široko shvaćeni svijet života od umjetnosti do dokolice je kulturna politika. To je naziv koji rabi Europska zajednica od šezdesetih godina dvadesetog stoljeća. Naša se zemlja više puta uključivala u projekt izrade strategije kulturnog razvitka ali nažalost s opterećenim ideologijskim teretima sve do ovog zadnjeg izvještaja koji tih tereta nije imao pa može biti predložak za naš izvještaj.

Prošli smo kroz više faza kulturnog razvoja, od habzburškog projekta prosvjetiteljske države, preko kulturnog etatizma pedesetih godina, pa decentralizacije kulture i konačno vraćanja na etatistički način provođenja kulturne politike države koja je uvela duhovnu i fondovsku centralizaciju. U svijetu ne postoje fondovi kojima zapovijeda država već javne fondacije kojima država propisuje samo pravila, odnosno poreznom i financijskom politikom ujednačuje prirodan odnos između sudionika u takmičenju. U nas je jedan etatizam zamjenio drugi uveden `90-tih godina. Novac se u oba modela dobivao za one projekte koji se uklapaju u administrativni poredak, a za one koji bi to ostvarili na "kulturnom tržištu" nema mjesta. Još uvijek raspodjela sredstava za kulturu ovisi o ukusu državnih službenika prema nekoj djelatnosti, a ne o stvarnim potrebama ljudi. Kultura je često služila kao dekor političke moći jer je o statusu pojedine kulturne djelatnosti odlučivala politika ili pojedinac, pa su neke djelatnosti postale miljenice proračuna što je dovodilo do nelojalne konkurencije na "tržištu" kulture. Kulturne djelatnosti se ipak nikad neće moći osloboditi sredstava iz proračuna, ali to već danas treba činiti na dva načina i to po načelu

kompetitivnosti (natjecanja) i načelu **zaštite** (iz proračuna). Ovo zadnje znači da će dio kulture uvijek ostati na proračunu, ali jedan dio moraju preuzeti drugi oblici financiranja, npr. kulturna renta, sponzorstvo, donacije, pokloni, ustupanje prostora, dobrovoljni rad i drugo.

Kulturna politika, kao i svaka politika, provodi se zakonima i mjerama preko institucija, udruga ili pojedinaca, a temeljem postavljene strategije razvoja, ostvaruju se postavljeni ciljevi u kulturi. Mi do danas na Rabu nismo postavili ciljeve koje želimo postići, npr.: Kakav Grad želimo? Kakve kulturne sadržaje želimo? Je li danas previše manifestacija, a premalo drugih kulturnih sadržaja? Kakva nam je izdavačka djelatnost? Zašto još nemamo odgovarajuću biblioteku? Koliko novaca stvarno trošimo za kulturu iz proračuna? Zašto nema drugih izvora za kulturu? Je li sve kultura što se financira kao kultura? Kakve institucije su nam potrebne da ostvarimo postavljene ciljeve i drugo. To su pitanja koja treba postaviti u strategiji kulturnog razvitka.

Tamo gdje je turizam osnovna gospodarska djelatnost, kao na Rabu, kultura je jedan od važnih resursa razvoja. Implementacijom kulturnih sadržaja u turizam mogu se ostvariti veća sredstva za kulturu nego u drugim djelatnostima, ali to će se moći tek onda kada ulaganje u kulturu za turizam više ne bude potrošnja niti povijesni ukras, kako to neki u turizmu predstavljaju, već osnova za kvalitetniju promidžbu turizma. Ona se mora uvažavati kao najsofisticiraniji kapital za razvoj svih djelatnosti pa tako i turizma. Kulturni turizam je u nas još uvijek "terra incognita". Kulturna dobra još uvijek nisu dio turističke ponude. Ona se nude uz turističku ponudu odvojeno i nisu njen sastavni dio kao npr. spavanje s doručkom. Doduše ima usamljenih pokušaja, ali to još nije pravilo.

Elevacija kulturne politike ne ovisi samo o kvaliteti ili kvantiteti kulturno-umjetničkih priredaba u turističkoj sezoni, već o sveobuhvatnoj provedbi kulturne politike npr. u komunalnom uređenju prostora, o brizi za ljude s posebnim potrebama, o uređenju prometnica, o školstvu, o zdravstvu, o informatizaciji i dr.

Moramo se distancirati od kulture kao uspomene na prošlost iz koje djeluje pesimizam umjesto optimizma. Kulturu moramo postaviti tako da iz nje izviru radne skice za budućnost, a ne za prošlost jer s njom ne možemo u Europu. Moramo se odreći onoga da smo NAJ, da imamo najbolju povijest, da smo najstarji narod, najstarji grad, da imamo najljepše spomenike kulture i dr., jer to vodi do samodopadnosti, a ova u neinventivnost i zaostajanje. U društvo najboljih ulaze oni koji primjenjuju najnovije tehnologije, a to znači oni koji imaju educirane kadrove, oni koji imaju najbolji školski sustav, demokratsko

društvo s demokratskom legislativom koja potiče stvaranje nevladinih udruga i civilnoga društva u kojem će osnovna vrijednost biti doprinos civilizacijskom napretku.

Najveće vrijednosti zapadne civilizacije kojoj pripadamo su individualne slobode, politička demokracija, vladavina prava i kulturna sloboda. Zalažući se za ove vrijednosti ne znači da smo za projekt univerzalne civilizacije već za svoje prepoznatljive kulturne vrijednosti u globaliziranom svijetu koji se nudi.

Globalizacija svijeta je sadašnja neminovnost i koliko u toj utrci budemo sudjelovali toliko ćemo svojom kulturom biti prepoznatljivi u tom svijetu. Bolje je stoga stvaralačku energiju ljudi usmjeriti u promjene sadašnjega stanja, a ne nastojati da se promjene blokiraju. Uspjeh provođenja kulturne politike na Rabu ovisit će o materijalnoj snazi lokalne zajednice i sposobnosti kadrova. Nedostatak sredstava ne smije biti prepreka npr. za proučavanje bogate povijesne baštine Raba jer nam povijesna iskustva moraju, u osnovi, služiti za programiranje budućnosti - nikako radi njene glorifikacije kao što je to često do sada bio slučaj.

Srednja ulica tridesetih godina 20. st.

1. POVIJESNI OKVIR RAPSKE KULTURNE BAŠTINE

Prema do sada najstarjim zapisima o otocima i obali sjevernog dijela Jadranskoga mora na Rabu je obitavalo pleme ilirskih Liburna. Radi opstanka, Liburni su krajem staroga vijeka vječito ratovali sa susjedima Grcima i Rimljanima. Iscrpljeni ratovima i slomom ilirske države Liburni su krajem staroga vijeka prisiljeni na savezništvo s Rimljanima nakon čega je uslijedilo veće naseljavanje romanskog stanovništva na liburnsku obalu i otoke. Rab tada postaje rimska kolonija, a desete godine prije Krista i rimski municipij (grad sa samostalnom upravom). Rimska Arba od tada postoji kao civilizacijska uređena urbana cjelina.

Nakon propasti rimskog carstva krajem 5. stoljeća (476. g.), Rab priznaje vlast Ostrogota, a u 6. st. bizantinsku vlast. Od tada pa do kraja 11. st. Rab je pretežito pripadao bizantinskoj temi Dalmacija.

U prvoj polovici 7. st. naseljavaju ga Hrvati. U 9. st. kraće je vrijeme pod vlašću franačkog vladara Karla Velikog (osnivača Zapadno-rimskog carstva), a u 10. i 11. st. je pod utjecajem hrvatskih vladara. Nakon propasti dinastije hrvatskih vladara i "pacte convente" 1102. ne priznaje ugarskoga kralja Kolomana. To je iskoristila Venecija i već 1115. uspostavila svoju vlast na Otoku. Ta prva mletačka uprava trajala je do 1358. Od tada pa do 1409. godine Rab priznaje hrvatsko-ugarskoga kralja Ljudevita I. Anžuvinca. Njegov nasljednik Ladislav Napuljski 1409. prodaje ga (s ostalim dalmatinskim gradovima) Veneciji za 100.000 zlatnika. U drugoj mletačkoj upravi ostao je Rab do njezine propasti 1797. Mlečane naizmjenice od tada zamjenjuju Austrijanci pa Francuzi 1806. kad ga Napoleon pripaja provinciji Iliriji do 1815. Od tada pa do 1918. je u drugoj austrijskoj upravi. Nakon propasti Austro-ugarske monarhije 1918. do 1921., Rapalskim ugovorom određena mu je tzv. "slobodna zona". Te godine pripojen je kraljevini SHS, kasnije kraljevini Jugoslaviji. Od 1941. do pada Italije 1943. Rab su okupirali Talijani. Do njemačke okupacije 19. ožujka 1944. bio je slobodna partizanska zona. Njemačka okupacija je trajala od 19. ožujka 1944. do 12.travnja 1945. kad ga oslobađa partizanska vojska i pripaja Hrvatskoj u sastavu Jugoslavije. Od 1990. godine je u sastavu samostalne Hrvatske države.

Od stjecanja municipalnog statusa, koga mu je dao rimski car August Octavian 10. g. p. K.[1] pa sve do 1409. godine kada ga je kupila Venecija zajedno s ostalim dalmatinskim gradovima, posebnom diplomatskom spretnošću Rabljani su uspijevali održati samostalnost gradske uprave. Potvrđivali su mu povlastice prethodnih gospodara i bizantski carevi. To isto su činili i hrvatski vladari, a

kasnije i mletački duždevi u prvoj upravi. Svoju slobodu Rabljani su jedno vrijeme plaćali svilom i pamukom (bumbakom) koje su proizvodili na Otoku.

U trećem stoljeću poslije Krista Rab je za posebne zasluge od rimske imperije dobio status "Feliks" (sretan)[2]. To priznanje je donosilo povlastice njegovim stanovnicima. Grade se tada hramovi, trgovi (forumi), vodovod, kupališta i kazalište. Grad na istoimenom otoku postaje privlačan poslovnim ljudima i umjetnicima. U takvom ozračju iznjedrio je mnoge klesare od kojih je najveći sv. Marin utemeljitelj tvrđave San Marino - danas istoimene Republike.

Jedno od najvećih priznanja koje je Rab dobio od Pape bilo je utemeljenje biskupije 530. godine. Njegov prvi biskup Tizian spominje se te godine, kao sudionik, na biskupskoj sinodi u Saloni.[3] Za svo vrijeme trajanja biskupija je bila središte crkvenog i svjetovnog života na Otoku. Rab je tada podigao jednu od najvećih i najljepših crkava u Dalmaciji, crkvu Marijina Uznesenja - katedralu. Biskupija je ukinuta i pripojena krčkoj 1828. godine.[4]

Za vrijeme hrvatskog kralja Petra Krešimira IV. i rapskoga biskupa Draga, Rab uživa stare povlastice pa ponovno na njemu buja život. Benediktinci grade najljepše sakralne objekte: crkvu i zvonik sv. Petra u Supetarskoj Dragi 1059.[5], crkvu sv. Ivana Evanđeliste, crkvu sv. Andrije u Rabu te crkvu sv. Stjepana u Barbatu koja se nažalost jedina nije sačuvala.

Legende "govore" da ni neprijateljske opsade nisu uspijevale pokoriti Grad. Italski Normani su ga 1075.[6] opsjedali od 14. travnja do 9. svibnja ali su na zagovor rapskoga zaštitnika sv. Kristofora napustili rapske vode bojeći se pogibije. U spomen na tu pobjedu Rabljani 9. svibnja slave Dan pobjede - dies victoriae.

Nakon velike pobjede nad Normanima Rabljani su porazili i ugarske napadače 1107. i 1116.[7] (ova potonja se odigrala u uvali Supetarska Draga). Od tada su pod zaštitom Venecije koja na Otoku ostaje do 1358. U tom vremenu podignuta su tri od četiri rapska zvonika: zvonik crkve sv. Ivana Evanđeliste, zvonik crkve sv. Andrije i zvonik crkve Marijina Uznesenja.

Mirom u Zadru 1358. Hrvatsko-ugarskoj državi pripojio ga je kralj Ljudevit I. Anžuvinac. Ovaj je kralj Rabljanima priznao sve stare povlastice pa je ponovno procvala trgovina i obrt. To je bio razlog doseljavanju ljudi na Otok. Za Ljudevita I. 1364. na Rabu su utemeljene i **viteške igre**[8] koje su Rabljani nazivali "obdulje" ili jednostavno "palie". Igre nisu imale kontinuitet u drugoj mletačkoj upravi jer su bile zabranjivane. Obnovljene su kao scenske igre 1995.

Mlečani su se ponovno dokopali Raba 1409. godine.[9] Povratkom Raba pod mletačku upravu nastupile su izvjesne promjene u pravnom statusu ove kneževine. Kneza sada postavlja Serenisima (Venecija - tako su je zvali od milja = mirna) isključivo iz reda venecijanskih plemića.[10] Knez ima svu vlast na Otoku

- sudbenu, izvršnu i zakonodavnu. Rab je tada prvi put izgubio svoju općinsku autonomiju, svoj municipalni status koga je nosio od 10. godine p. K., od darovnice rimskog cara Augusta Octaviana. Mlečani su doduše Rabljanima priznali neke stare povlastice, jedna od njih je uživanje posjeda na susjednom otoku Pagu. Venecija Rab u 15. st. sve više zapušta, a sredinom stoljeća (1449. i 1456.) zahvaća ga epidemija kuge[11] od koje je pomrlo skoro svo autohtono stanovništvo. Prazne prostore potom su popunili doseljenici s kopna.

Dolaskom novih stanovnika u Rabu se razvija trgovina i obrt. Na Otok dolaze trgovci, učeni ljudi i umjetnici. Podižu se palače i crkve: Knežev dvor, palače Dominis, Nimira, Tudorini, Galzigna i Cernota s prekrasnim renesansnim i kasnogotičkim portalima, Gradska loža, Samostan sv. Bernardina s gotičkom crkvom sv. Bernardina, crkva sv. Franje i druge. Svoja djela su ostavili i veliki slikari Paolo Veneziano, Bartolomeo Vivarini, braća Somazzi i klesari Andrija Aleši, Petar Trogiranin i drugi.

Mladi Rabljani sve više odlaze na visoke škole u Padovu. Tamo je studije završio i Marko Antonije de Dominis, znanstvenik, biskup senjski, nadbiskup splitski i primas Croatiae, winsdorski dekan i heretik za koga je veliki Newton rekao da je Dominis "vir celeberrimus" (glasovit).[12] Povijest su zadužili i još neki Rabljani kao npr. poznati lijevač zvona i topova Ivan Rabljanin, pjesnik Matija Picić koji je zabilježio tekst pjesme "U se vrime godišća" u latiničkoj pjesmarici iz 1471., slikar Matija Pončun, autor oltarne pale u katedrali, zadarski pjesnik Juraj Baraković, napisao poznati pastirski spjev "Draga, rapska pastirica", Juraj de Maris zaslužan za širenje kulture sađenja krumpira po cijeloj Dalmaciji i drugi.

Nedavno obnovljene dvije knjige notarskih spisa iz 14. st., bilježnika Nicole Curtarola pohranjuju na tisuće trgovačkih ugovora u kojima se poziva na odredbe Rapskoga statuta kojim je bio uređen život u ovoj maloj kneževini. Rapski kroničar fra Odoriko Badurina je zapisao da je Rab već 1292. imao statut, a da je Grad imao vetus (stariji) "Statutum Arbi" još 1234. godine.[13]

I tako bismo mogli nizati u nedogled "sve časti Raba grada kih je dosti" (Baraković, Draga, rapska pastirica) ali Rab je danas živi grad, djelić mediteranskog ugođaja čiji stanovnici se pretežito bave turizmom. Prošlo je 110 godina od donošenja gradske odluke da se Rab proglašava kupališnim i liječilišnim otokom. Na njemu su boravile mnoge okrunjene glave, npr. engleski kralj Edward VIII., kralj i car Franjo Josip, hrvatska književnica Ivana-Brlić Mažuranić, američki pisac Irwin Show i drugi. I u antičko doba su se tu odmarali zaslužni građani Rima, u srednjem vijeku oholi patriciji, a danas suvremeni europski turisti. Ovaj je otok bio i ostao otvoren za sve ljude i tako će biti dovijeka.

2. RAPSKA KULTURNA BAŠTINA

Odnos prema duhovnom i materijalnom stvaralaštvu, prema prirodi i drugim ljudima, prema povijesti i budućnosti određuje stupanj kulturnog razvoja ove sredine.
Npr. arhitektura Grada i Otoka rezultat je kulturnog dostignuća određenog povijesnog trenutka ove sredine. Prema njoj možemo zaključiti kako su živjeli ljudi prije nas koji su nam ostavili prekrasno naslijeđe svih epoha od antike, romanike, gotike, renesanse, baroka do pučkog graditeljstva. Stari grad Rab kao cjelina prekrasno je kulturno naslijeđe ali je nažalost nemarom i zapuštenošću donedavno sustavno uništavan. Pojedine građevine, posebno sakralne, imaju i danas visoku vrijednost spomeničke baštine koju treba sačuvati. Da bismo je mogli sačuvati treba je najprije nabrojiti, a radi lakšeg praćenja kulturna dobra ćemo uvjetno podijeliti u tri skupine:

NEPOKRETNA KULTURNA DOBRA

- grad, sela i krajolici,
- građevine, spomenici,
- arheološka nalazišta,
- etnološki i toponimski sadržaji,
- vrtovi, perivoji i parkovi,
- tehnološki (tehnički) objekti.

POKRETNA KULTURNA DOBRA

- zbirke u muzejima, galerijama, knjižnicama,
- crkveni inventar i predmeti,
- arhivska građa, filmovi,
- arheološki nalazi,
- likovna djela i etnografski predmeti,
- knjige, novac, poštanske marke,
- dokumentacija,
- namještaj, uređaji i drugo.

NEMATERIJALNA KULTURNA DOBRA

- jezik, dijalekti, govori, usmena književnost,
- folklorno stvaralaštvo (glazba, ples, običaji i dr.),
- obrti i umijeća.

2. 1 NEPOKRETNA KULTURNA DOBRA

Grad Rab

Stari grad Rab je od antičkog kastruma 10. godine p. K. postao municipij darovnicom rimskog cara Augusta Octaviana. Iz ovog razdoblja sačuvano je više cipusa, stella i natpisa. Najviše spomenika je sačuvano iz kasnijih vremena: romanike, gotike i renesanse.

Liburnski cipus

Za grad Rab kao kulturno-povijesnu cjelinu ne može se reći da je sačuvan kao i njegove pojedine građevine. Propadanje Grada je počelo još u prvoj polovici 18, st., a sustavna obnova tek u drugoj polovici 20. st. Urbana arhitektura je slojevita prema povijesnim epohama, a raster je zasnovan na antičkoj matrici. Stari grad Kaldanac ima nepravilni ulični niz dok noviji dio grada uzdužno presijecaju tri ulice simbolično nazvane Donja, Srednja i Gornja. Njih presijecaju poprečne ulice "ruge" i "andreone" (slijepe - dvorišta).

Ovom prekrasnom i praktičnom rasteru urbane sredine, izgrađene po mjeri otočnog

čovjeka, danas treba osmisliti dušu što nije teško jer postoji odličan predložak. Najvažnije je da staru gradsku jezgru obnavljamo kao mjesto života, a ne samo za turizam. Revitalizacijski postupci bi trebali biti:

- ekološka sigurnost,
- selekcija djelatnosti,
- urbanističko i prostorno planiranje temeljeno na kategoriji zaštite, a zaštita se mora temeljiti na sociologijskoj studiji za oživljavanje Grada kao životnog prostora tijekom cijele godine.

Ekološka sigurnost je na prvom mjestu, da bi se život uopće mogao održati u današnjem svijetu, moramo sačuvati čisto more i Otok.

Selekcija djelatnosti je za revitalizaciju Grada značajan faktor. Ona će početi razvojem tercijalne reprodukcije Grada omogućene turizmom u kojem će stanovništvo imati potrebe da živi sa zavičajnim referencama. Sada se gradska jezgra pretrpava profitnim sadržajima na krivim mjestima (kafići). Učestala je i obrnuta pojava koncentracije neprofitnih poslova (administrativnih) u prostoru za gospodarske poslove.

Kao što narušavanju Grada doprinosi konzerviranje u funkciji "estetičke sentimentalnosti" tako i nekontrolirano postavljanje telefonskih žica i električnih ormarića po fasadama zgrada, postavljanje željeznih poklopaca po ulicama za vodu i kanalizaciju, TV antena, "otvaranje" krovova, postavljanje neprimjerenih ulaznih vrata i prozora na zgrade, neprimjereno uređivanje ili zapuštanje fasada, postavljanje ružnih kioska na najljepšim prostorima, uništava sliku grada. U Gradu ne postoje mjesta za civilizirano informiranje i plakatiranje. Plakati se lijepe po fasadama zgrada ili na izlozima trgovina čime se uništavaju fasade, a izlozi više nemaju svoju svrhu. Spomenici kulture nisu označeni standardnim oznakama. Najteže je s automobilima, za njih nema dovoljno parkirališta, a njihovim parkiranjem u Gradu činimo dvostruku štetu: zaprečujemo pristup Gradu, a automobilski ispušni plinovi dodatno uništavaju spomenike kulture.

Skladna arhitektura Grada prilagođavala se prirodnom obilježju poluotoka na kojem je nastao. Nažalost izgradnjom hotela Rive (tadašnji Bristol), vile Danice, hotela Slovenije i hotela Internacional, uništena je vizura cijeloga Grada čuvana 18. stoljeća. Do tada Grad se skladno "spuštao" prema luci i svaka se zgrada mogla vidjeti s druge strane luke. Na jugozapadnoj strani s mora vidjeli su se, preko gradskog zida, samo zvonici i sakralni objekti. Sada tu prekrasnu sliku uništavaju zgrade koje vrlo ružno strše iznad gradskoga zida.

U vremenu između dva rata izgrađeno je na Rabu više zgrada. Većinom

je to bila promašena arhitektura, npr. hotel "Riva", vila "Danica" i druge neuspjele replike neobaroka, neorenesanse ili secesije. Česi su sagradili pansion "Praha" na mjestu nekadašnje kuće arsenala koja se jedino može uzeti za prilagođenu gradnju s lijepim secesijskim detaljima. Nažalost ova je kuća porušena 1971., a na tom mjestu izgrađen je današnji hotel "International" (arhitekt Julije de Luca) koji se arhitektonski nije uklopio u rapsku vedutu.

Šezdesetih godina 20. st. načinjena je najružnija zgrada na Rabu u socrealističkom stilu, trgovina "Supermarket" (kod hotela Istre) koju svakako treba ukloniti jer je građevinsko ruglo.

U Gradu je uzurpirana čak i jedna ulica. Ona još i danas postoji ali su u njoj nažalost izgrađeni sanitarni prostori za lokal "San Antonio". Ulica spaja Trg Municipium Arba s ulicom Dinka Dokule, a nalazi se između hotela "Astorija" i spomenutog lokala. Ona postoji i u katastarskim kartama. Nadsvođena je i zbog opasnosti od rušenja privremeno je bila u dvadesetom stoljeću zatvorena. Sada je svod obnovljen, a budući da je to jedna od najstarjih uličica u Kaldancu obvezatno je treba otvoriti.

Ono što se danas u Rabu prodaje u ružnim kioscima moglo bi se premjestiti u prizemlje zgrada u poprečnim ulicama (ruge i andreone) jer su one potpuno neiskorištene, a obala bi se mogla pretvoriti u prostor za ugostiteljstvo (mali lokali). Tako bi oživio dio grada koji je sada mrtav, a obala bi postala prekrasan otočni ambijent.

Nedostatke bismo mogli nabrajati u nedogled, ali to neće pomoći da se ambijent promijeni. Najprije je potrebno izraditi detaljnu studiju koja će biti osnova za provođenje Urbanističkog i Prostornog plana Grada Raba. Taj Plan bi morao slijediti povijesne datosti Grada. Nekada je npr. svaki dio Grada imao, pored stambene, i svoju posebnu namjenu: Gornja ulica duhovnu, Srednja trgovačku, Donja skladišnu, Obala operativnu (nekada i ugostiteljsku), Kaldanac obrtničku, a Pjaceta je bila tržnica koju je danas zamijenio Varoš.

Izgradnjom poslovnog centra Mali Palit (Šarengrad), umjesto moderne periferije, dobili smo anakronizam arhitekture koja je uz to i zapreka razvoju Grada.

Budući je tendencija da se devastacija nastavi trebalo bi osnovati **Udrugu za zaštitu rapske baštine.** Udruga bi poticala sve ljude da čuvaju ambijentalnu kulturu Grada koju smo naslijedili za buduće generacije.

Gradski zid s Revelinom (vidi se i ulica, danas zatvorena)

Gradski zid. Prve obrambene zidine su građene 10. godine p. K.[14] U povijesti su više puta rušene i obnavljane. Zanimljivo je da prof. Julijan Medini pretpostavlja i ranije postojanje bedema naselja iz kojega se razvio antički Rab. Dimenzije toga najstarijeg naselja, odnosno zida, bile su iste kao i u antičko i postantičko doba, ali se do romanike sadašnji novi dio grada od Lože do Varoša nije koristio kao urbani prostor. Sadašnji zid je većim dijelom obnovljen u 12. i 13. st., a ružna replika oko palače Nimira u 20. st.. Augustov zid iz 10. g. p. K. bio je građen od velikih kamenih blokova od kojih su do danas (po prof. Mediniju) sačuvana samo tri. Sva tri su u kuli sv. Kristofora.

Na zidu je tada bila postavljena Augustova ploča s natpisom o utemeljenju rapskog municipia. Dio ploče je pronađen u 18. st. i upisan u CIL br. 3117, ali nažalost do danas nije sačuvan. Tekst je restituiran prema zadarskoj ploči i glasi:

Imp (erator) Cesar D (ivi) f (ilius)
Augustus
imp(erator) XII. trib (unicia) pot (estate) XIII.
murum et turres
dedit

Prijevod: Imperator Cezar božanskog (Cezara) sin
August
imperator 12. put tribunske moći 13. put
daje (Gradu)
zidove s kulama.

Ovaj tekst je zabilježio Danijel Farlati (1690. - 1773.). Ploču je pronašao iznad prozora kule sv. Stjepana (na današnjem Trgu slobode, zapadni dio male palače Dominis) tadašnjih vlasnika obitelji Galzigna. Drugu ploču, samo s dva zadnja reda prethodnog teksta, pronašao je uzidanu u prozor kuće Bolković. Ovaj tekst je upisao u CIL 10117. U napomeni stoji da su vjerojatno bila dva natpisa kao i u Zadru i da su bila uzidana na glavnim vratima (na početku današnje Srednje ulice) i na morskim vratima (današnji zvonik gradskog sata s morske strane).

Kula sv. Kristofora i kula Smjelih (Galiardi)

Zid je imao četiri kule: kulu sv. Kristofora, kulu Smjelih, kulu sv. Stjepana (na Pjaceti), kulu sv. Antona (iznad Nove rive) i Revelin koji je nažalost početkom 20. st. porušen. Revelin je bila pomorska fortifikacijska utvrda iz koje se lancima zatvarao i otvarao ulaz u rapsku luku.

Krajem 19. st. zid je najviše nastradao radi tobožnjeg "otvaranja" Grada ali i radi građevnog materijala za gradnju kuća. Do sada su najsačuvaniji dijelovi sjeverozapadnog zida s kulama sv. Kristofora i kule Smjelih.

Na više mjesta zid treba obnoviti i Grad upisati u Zajednicu gradova opasanih zidom.

Crkva Uznesenja Marijina - exkatedrala je ranoromanička trobrodna bazilika. Izvorno je tu bila ranokršćanska crkva iz 5. st. Pročelje je ukrašeno slijepim lunetama od rapske crvene breče i bijelog kamena. U njoj su svoja djela ostavili poznati kipari i graditelji: Andrija Aleši (krstionica 1497., donesena iz crkve sv. Ivana Evanđeliste, balustrada, kipovi svetaca i dr.), Petar Trogiranin (Pijeta u luneti portala 1514.) i dr.. Posebna vrijednost Katedrale su korska sjedala zadarskog majstora Nikole Moronzona (1418.-1500.) iz 1445., na njima su urezana dva grba obitelji Nimira (lijevo) i Cernota (desno), te ciborij s ranokršćanskom ikonografijom, oltarna pala rapskog slikara Matije Pončuna, kapele sv. Petra ili Petra Zudeniga-Scafa (do sakristije), kapela sv. Sakramenta ili Zaro i kapela sv. Križa ili de Maris u apsidi desne lađe. Ovu zadnju zatvara gotička balustrada s dvije skulpture sv. Petra i sv. Pavla ispod kojih su dva grba obitelji de Maris. Iznad oltara je gotičko raspelo na kojem se prepoznaje utjecaj renesanse. Lijeva lađa završava apsidalnim svetištem u kome je poznata slika Bogorodice s Isusom i donatorom u grčkoj maniri iz mletačkog trečenta. Po nekima slika pripada padovanskom slikaru Guariente d' Arpo (K. Prijatelj), a po drugima Marku de Martini. Na balustradi su dva anđelića i

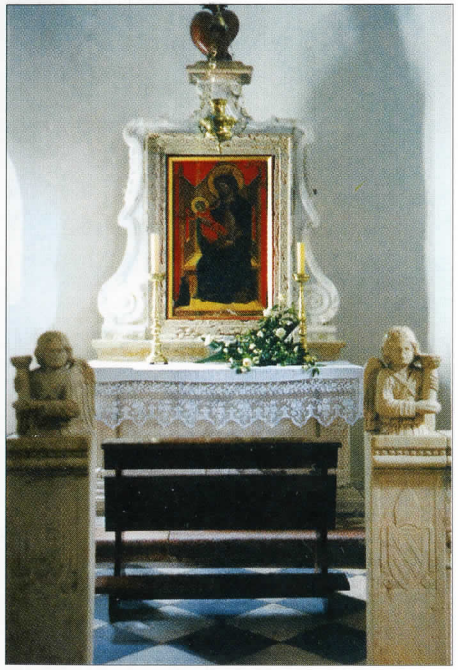

Bogorodica s Isusom u lijevoj lađi crkve Uznesenja Marijina

Kapela sv. Križa u desnoj lađi crkve Uznesenja Marijina

dva grba obitelji Zudenigo. Na pjevalištu su orgulje Petra Nakića iz 1756., a na zidu lijeve lađe je ugrađen najstarji spomenik, kameni reljef Krista Kralja iz 5. stoljeća. Na ulazu u crkvu s desne strane je grb obitelji Car (Zaro), a s lijeve grb obitelji Nimira - Picolomini.

Katedralu je 1177. posvetio papa Aleksandar III. (1159. - 1181.). Od kada je rapska biskupija 1828. godine pripojena krčkoj (zajedno s osorskom) ovo je samo župna crkva.

Zahvaljujući sredstvima Ministarstva kulture i Grada Raba crkva se detaljno obnavlja pod stručnim vodstvom Ministarstva kulture. Za vrijeme obnove otkriveni su mnogi detalji koji nisu bili poznati, npr. mozaik ispod svetišta i dr.

Crkva i zvonik Marijina Uznesenja (exkatedrala)

Zvonik crkve Uznesenja Marijina je najljepša romanička građevina lombardijske provenijencije iz 13. st. (oko 1200. g.). Sa sve četiri strane simetrično se prema vrhu zvonika nižu sve veći otvori: monofore, bifore, trifore i kvadrifore. Na toj najvišoj razini su ovješena tri zvona. Najveće, novo zvono izliveno je u Innsbrucku u Grassmayrovoj ljevaonici 1989., teško je 900 kg. Zamijenilo je staro puknuto teško 800 kg, sada pohranjeno u Muzeju crkvene umjetnosti u crkvi sv. Justine. Staro zvono je izlio majstor Jacov de Caldelaris u Veneciji

1601. Novo zvono je ugođeno na ton "F" (kao i staro), a s druga dva manja zvona u zvoniku koji su ugođeni na tonove "A" i "C" daju skladan akord u F-duru.[15] Iznad zvona je balustrada i osmerostrana kupola, a na samom vrhu (25 m) križ s kuglama u kojima su moći svetaca.

Obnovljen je i pripremljen za prezentaciju.

Crkva sv. Ivana Evanđeliste. Ostaci ove crkve, po tipološkim osobinama prostorne orjentacije ukazuju na vrlo rano nastajanje, možda čak i u drugoj polovici 4. st. Kao ranokršćanska trobrodna jednoapsidalna bazilika obnovljena je u 11. st. Pored nje je bio benediktinski **samostan,** kasnije franjevački, a jedno vrijeme (na kraju biskupije) i biskupski dvor. Klesarske radove iz 15. st., pored ostalih majstora, ostavio je i izuzetni klesar Andrija Aleši. Još uvijek su vidljivi ostaci deambulatorija koji je izgleda bio jedini na ovoj našoj istočnoj obali Jadranskoga mora. Deambulatorij ovdje ima funkciju vanjske kripte. Crkva je bila ukrašena prekrasnim mozaikom, stupovima i kapitelima (palmetni i korintski akantusovi) romaničke epohe ali je skoro uništena zubom vremena.

Ostaci crkvenog zida, svetišta i deambulatorija su zadnjih godina sačuvani od daljnjeg propadanja i otvoreni za posjetitelje.

Ostaci crkve sv. Ivana Evanđeliste sa zvonikom

Zvonik crkve sv. Ivana Evanđeliste izgradili su benediktinci u drugoj polovici 12. st. u romaničkom stilu. Smješten je uz svetište crkve (ne kao ostali uz zapadnu fasadu crkve). U zvonik se ulazilo sa zapadne strane na prvom katu kao i sada, a u prizemlju je oratorij-relikvijarij, memorija za kult relikvija koji je križnim svodom odvojen od gornjeg dijela zvonika.

Zvonik je statički konsolidiran i obnovljen. Sada u njemu nema zvona.

Otvoren je posjetiteljima.

Crkva sv. Andrije je protoromanička trobrodna bazilika izgrađena u 11. st. kao nova crkva. Gradili su je benediktinci za vrijema biskupa Madiusa, a to potvrđuje obrnuto postavljeni natpis na ulazu u crkvu. U 15. st. preuređena je u renesansnom stilu, a u 18. st. barokizirana (braća Somazzi). U crkvi se čuva Gospina slika iz 16. st. koju puk štuje kao čudotvornu. Vrijedan je barokni oltar iz 1765. i kamena plastika (pleter) te kapiteli iz 11. st. (u 18. st. pokriveni žbukom).

U crkvi je bio do 1876. poliptih Bartolomea Vivarini iz 1485. Sada je tamo kopija, a original je, najprije 1876. prodan u Veneciju, sada se nalazi u Bostonu.

Zvonik crkve sv. Andrije je romanička građevina s krovom u obliku četverostrane piramide i romaničkim triforama na vrhu. Izgradio ga je arhiđakon Kuzma 1181., a to potvrđuje natpis u podnožju zvonika. U njemu je zvono izliveno 1336. godine.

Crkva, zvonik i samostan sv. Andrije

Samostan sv. Andrije je u 11. st. podigao rapski biskup Madius za rapske patricijske djevojke. Od tada pa do danas u njemu žive časne sestre benediktinke i čuvaju neprocjenjivo blago rapskog duhovnog života. S njma su se 1287. združile benediktinke samostana sv. Ivana Evanđeliste.

O životu u samostanu sestre vode kroniku a u samostanskoj biblioteci se čuvaju vrijedni originali starih knjiga na hrvatskom jeziku.

Crkva sv. Justine je jednobrodna kasnorenesansna crkva iz 16. st. (1574.) s dvojim ulaznim vratima. Izgradili su je rapski pučani kao samostansku crkvu benediktinki pučanki na mjestu nekadašnje crkve sv. Tome**. Samostan** je ukinula Napoleonova uprava 1808. godine. U crkvi je vrijedan raskošni oltar i oltarna slika "Smrt sv. Josipa" iz 17. st.. Kor u crkvi drže dva stupa s vrlo vrijednim kapitelima.

U crkvi je sada stalna postava predmeta sakralne umjetnosti župe Rab.

Zvonik crkve sv. Justine. Građen je u stilu baroka 1672. godine s neobičnom kupolom. U njemu nema zvona i nije u funkciji. To je najmlađi od četiriju rapska zvonika (njega nema na poznatoj prvoj veduti Raba iz 17. st.).

Crkva i zvonik sv. Justine

Crkva sv. Križa je kasnorenesansna građevina iz 16. st., preuređena u 18. st. Na tom mjestu je bila crkva posvećena sv. Antonu, a prije nje imala je sadašnje ime. Spominje se 1286. kao hospicium, vlasništvo samostana sv. Petra u Sup. Dragi. Vrijedno je gotičko raspelo i barokna oltarna slika iz 18. st. venecijanskog majstora Pelegrina te vrlo uspjela štukatura braće Sommazzi iz Švicarske izrađena 1798. godine. Štukatura prikazuje u srednjem dijelu Boga Oca s golubicom kao simbol Duha svetoga. U četiri medaljona prikazane su scene iz života Isusa Krista: bičevanje, razapinjanje na križ, polaganje u grob i uskrsnuće.

Za ovu je crkvu vezana legenda o proplakalom Kristu na maloj oltarnoj slici (sada je na oltaru druga slika). Čudo se dogodilo 14. prosinca 1558. za vrijeme rapskog biskupa Ivana Luke Garagnina (1756. - 1765.) i od tada je više puta opjevano u rapskim crkvenim pjesmama.

Crkva je obnovljena i zaštićena 1988. godine. U njoj se pored sv. misa održavaju i Rapske glazbene večeri.

Crkva sv. Križa

Crkva sv. Kristofora je izgrađena u 14. st. uz kulu sv. Kristofora. Napuštena je za vrijeme kuge 1567., a u 18. st. se urušila. Obnovljena je 1984. za stalnu izložbu - **Lapidarij.** U Lapidariju se čuvaju spomenici (kameni) iz rimskog pa do novog doba nastali na Rabu.

Crkva sv. Kristofora (lapidarij)

Samostan sv. Antuna opata je osnovala 1497. kneginja Mande Budrišić iz Like od knezova Žirova. Bježeći pred Turcima došla je 1497. godine na Rab i ovdje osnovala ženski franjevački samostan za trećoretkinje. Umrla je 1532. i pokopana u sarkofag koji se danas čuva u Franjevačkom samostanu u Kamporu. Samostan i crkva izgrađeni su na samom rtu sv. Antona (Caput Antio), poluotoka na kome se nalazi grad Rab. U samostanu sv. Antuna opata čuva se najstarija slika Raba u ulju i Oplakivanje Krista na drvu.

Na nadvratniku ulaznih renesansnih vrata je latinski natpis: PAX HVIC DOMVI - ET OMNIBUS HABITANDIBUS IN EA. Prijevod: "Mir kući ovoj i svima koji u njoj prebivaju" i godina 1541.

Crkva i samostan sv. Antuna opata

Crkva sv. Antuna opata je jednobrodna samostanska crkvica s gotičkim križnim svodom iznad svetišta i zvonikom na preslicu za dva zvona. U njoj je više grbova i grobnih ploča rapskih patricijskih obitelji i grob barskog biskupa, Rabljanina Marina Bizza te mali drveni oltar sa slikom sv. Franje i centauronom s tri ruke.

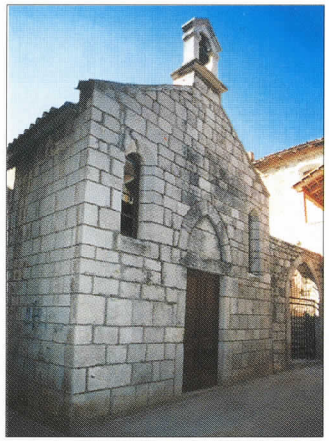

Crkva sv. Nikole (sv. Duha)

Crkva sv. Nikole (kod Gradske lože) gotička je jednobrodna crkvica sa zvonikom na preslicu za jedno zvono. U njoj je potpisan 1446. vrijedan spis o utemeljenju Franjevačkog samostana sv. Bernardina u Kamporu. Nekada crkva sv. Duha današnje ime je dobila po bratovštini pomoraca čije je to bilo sjedište. Danas su u njoj izložbe slika, a u nekadašnjoj sakristiji crkvena prodavaonica.

Crkva sv. Ante Padovanskog. Mala jednobrodna barokna crkvica sagrađena 1675. Vrijedna je oltarna pala i mramorni antependij oltara (inkrustacija) iz 16. st. koja prikazuje Bogorodicu s Djetetom. Na vrhu pročelja je zvonik na preslicu za dva zvona. U njoj je pokopan 1678. njezin donator Francesco Brazza.

Na fasadu prema Srednjoj ulici 1991. vraćena je spomen ploča "Lijepoj našoj" skinuta još 1941. Iz ovog mjesta izvadili su je Rabljani da je Talijani ne unište.

Crkva sv. Ante Padovanskog

Nekadašnja crkva sv. Katarine kod hotela "Riva". Bila je jednobrodna kapelica sa zvonikom na preslicu za jedno zvono. Građevina sada nema veću spomeničku vrijednost, ali promjenom namjene (sada je u njoj radionica) mogla bi se koristiti u primjerenije svrhe.

Crkva sv. Katarine u 19. st.

Crkva sv. Katarine danas

Gradska loža i venecijanska zgrada. Loža je podignuta 1509. (stara je bila na današnjem Trgu slobode). Ova renesansna građevina s krovom na stupovima bila je središte javnog života srednjevjekovnog Raba sve do propasti Venecije 1797. Zgrada na koju je naslonjena Gradska loža je građena u stilu venecijanske manire. Dugo je bila zapuštena, a sada obnovljena za kulturne i ugostiteljske sadržaje.

Gradska loža (1509.) i crkva sv. Nikole

Gradski sat i zvonik

Gradski sat i zvonik. Spominje se još u 16. st. Zvonik je izgrađen na Morskim vratima gradskog zida. Više je puta obnavljan, 1839. i 1996., a sat 1985. i 1995.godine. 1839. postavljena je ploča na kojoj piše da je obnovu financirala općina Rab.

F. I.
COMMUNI AERA
REFECTA
MDCCCXXXIX

Palača Dominis

Palača Dominis. Izgrađena je pretežito u renesansnom stilu. Obnavljana više puta u prošlosti udomljavala je razne stanare od patricija, građana, hotela, škole, tvornice, ljekarne, kavane pa na kraju i Općinskog suda. Na pročelju prema Srednjoj ulici je veliki mramorni grb porodice Dominis s godinom 1434., a na zidu prema Varošu ugrađena je rimska kamena glava **Boga Janusa**. S prekrasnim renesansnim i gotičkim prozorima i portalima jedna je od najljepših građevina na Rabu. U njoj se rodio najveći Rabljanin **Marko Antonije de Dominis** (1560. - 1624.).

Bog Janus

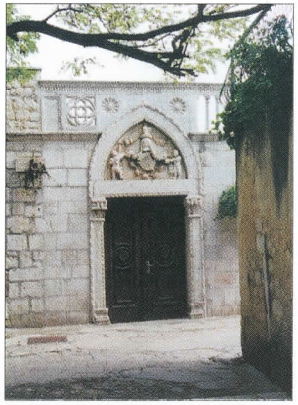

Palača Nimira

Palača Nimira. To je bila najljepša renesansna palača u Rabu s prekrasnom balustradom i gotičkim svodom te portalom u stilu cvijetne gotike (autor Andrija Aleši). U nadvratniku gotičkog portala je grb obitelji Nimira s kartušom cvijetne gotike: lišće, voće, kaciga, kruna i sve to drže dva amora (putti). Trošna zgrada se za bure 1912. urušila.

Sada je ugostiteljski objekt, a njezina obnova sjevernog dijela je primjer nestručnog zahvata na spomeniku kulture.

Kneževa palača (Knežev dvor)

Kneževa palača (Knežev dvor). Podignuta je u 13. i 14. st. za stolovanje rapskoga kneza. Građena je slojevito. Najstariji je dio ispod kule i iznad glavnog ulaza u atrij. Na vanjskoj fasadi prema trgu Municipium Arba vide se na drugom katu romanički i jedan gotički, a na trećem katu još jedan gotički prozor na dvostruki šiljasti luk iz 15. st.. Renesansna bifora iz 16. st. je na prvom katu te prekrasan venecijanski balkon koga drže tri dvostruke konzole u obliku lavljih glava. U gornjem redu glave su različite, a u donjem su iste. Svaka od gornjih predstavlja određeni društveni sloj (plemiće i pučane u gradu i na selu). Prvome su usta jako otvorena, drugome poluotvorena a trećemu skoro zatvorena. U donjem redu svi imaju zatvorena usta. Skulpture simbolički predstavljaju one koji su mogli govoriti i one koji to pravo nisu imali. Balkon je obnovljen 1988. godine (Kosta Kostov iz Zadra), a unutrašnjost palače i atrij nestručno su obnovljeni pedesetih godina 20. st.

Venecijanski balkon - Kneževa palača

Konzole balkona

Na fasadi prema Donjoj ulici na prvom i drugom katu ugrađene su replike renesansnih monofora i bifora obnovljene 50-tih godina 20. st.. U prizemlju su četverokutni prozori s masivnim kamenim okvirima.

Palača Benedetti nastavlja se na Kneževu palaču u Donjoj ulici. Jedno vrijeme je bila u sastavu Kneževe palače. Vrijedan je portal s grbom obitelji Benedetti i godinom MDCXXII (1622.) te renesansnim prozorima.

Palača Galzigna (Donja ulica). Građena u gotičkom stilu s prekrasnim renesansnim portalom na kojem je uklesan neuobičajeni natpis na latinskom jeziku:
A LABIIS INIQVIS ET A LINGVA DOLOSA ERVE ME DOMINE.
Prijevod: "Od lažnih usta i zla jezika, oslobodi me Bože".
Na pročelju je prekrasan gotički prozor i polica za cvijeće koju drži šest lavljih glava.

Palača Galzigna, Donja ulica

Palača Galzigna (Gornja ulica). To je niz zgrada na početku Gornje ulice. Na prvoj se ističe portal i grb obitelji Galzigna. Početkom 20. st. preuređena je u pansion "Zagreb".

Palača Galzigna, Gornja ulica

Palača Cernota. Od palače nije mnogo ostalo osim prekrasnog portala izrađenog u stilu kićene gotike iz polovice 15. st. U luneti portala je grb porodice Cernota sa sv. Pelegrinom, obiteljskim zaštitnikom. Pretpostavlja se da ga je izradio kipar Andrija Aleši. Na palači je natpis iz venecijanskog doba na tri nadvratnika sporednih vrata:

MDLI - DEO DUCE - DIVO ♀· VENET - IMPERIO INCOATA

1551. - uz pomoć venecijanskog dužda - po naredbi (grb Cernote) započeta

Palača Cernota, lijevo

Portal palače Cassio (Kašić)

Palača Cassio (preko puta palače Cernota) s jednostavnim gotičkim portalom u kojem je grb obitelji Dominis. Prvotno je bila vlasništvo obitelji Kašić iz Paga. Prezime su romanizirali po dolasku na Rab u Cassio. U 19. st. pretvorena je u depadans Grand hotela (palača Dominis). Sada su u njoj stanovi i uredi.

Palača Tudorini (Srednja ulica). Od palače je ostao samo renesansni balkon i ostaci prozora s konzolama u obliku lavljih glava. Ispod balkona je lučni ulaz "na koljeno" (nekad služio za tezgu "butige") s bačvastim svodom. Na nadvratniku luka i nadvratniku ulaznih vrata su grbovi porodice **Marinelis** i godina 1563. Balkon je obnovljen 1988. a u kući je, ispod današnje razine poda, pronađen stup s kapitelom iz rimskog doba što potvrđuje tezu o slojevitoj gradnji ove palače pa demantira prof. Julijana Medinija koji pretpostavlja da novi dio grada u to doba nije bio urbaniziran.

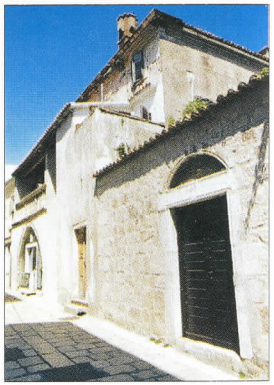

Palača Tudorini

Ulaz u Banovu villu

Banova vila (Gornja ulica). Izgradio ju je ban Ivan Perović tridesetih godina 20. st. Za vrijeme njezine gradnje uništen je arheološki prostor na tom dijelu čime je napravljena velika šteta spomeničkoj baštini.

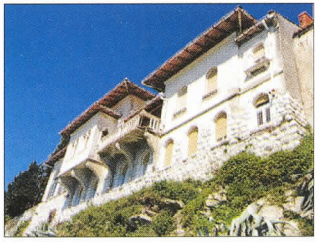

Vila Antoniette

Vila Antoniette (sadašnji Dječji vrtić). Ime je dobila po supruzi prvoga vlasnika Eugena Wolfa. U nju se ulazi kroz zvonik crkve sv. Justine. Nalazi se na mjestu nekadašnjeg ženskog benediktinskog samostana sv. Justine za pučanke. Vilu je izgradio, pred prvi svjetski rat, bečki industrijalac Eugen Wolf (1871. - 1944.) predsjednik društva "Morsko kupalište i liječilište Rab" iz Beča osnovano 1909. U zidove ove vile ugrađeni su mnogi grbovi i spoliji rapskih građevina.

Stablo slobode, crnika (Quercus ilex - Arba) na Trgu slobode (Pjaceta) zasađena 1921. na Dan oslobođenja od talijanske okupacije.

Rab su nakon drugog svjetskog rata 1918. okupirale talijanske trupe. Versajskim ugovorom Talijani su ga, temeljem provedenog referenduma, vratili Hrvatskoj (tada u sastavu Kraljevine SHS) 23. travnja 1921. godine. Za sjećanje na taj dan, načelnik općine Rab, Krsto Spalatin (načelnik do 1925.) zasadio je rapsku autohtonu crniku (Qercus ilex) na Pjaceti koja se od tada zove Trg slobode. Crnika je spomenik kulture.

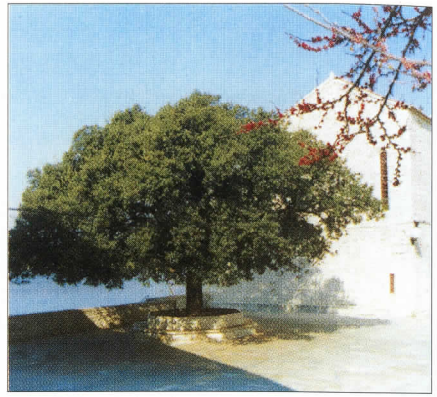

Stablo slobode

Mala palača Dominis (na Trgu slobode). Na njoj se vide elementi kasne gotike i renesanse. Na renesansnom portalu nalazi se grb rapske obitelji Dominis, a na fasadi lijevo grb obitelji Cernota, a desno drugi grb obitelji Dominis te dva mala venecijanska prozora sa šiljastim lukovima.

Mala palača Dominis

Kuća (palača) Dominis (Ulica biskupa Draga). Na njoj se ističe portal s okvirom "na raboš" i lijepo dvorište iz venecijanskog doba s prekrasnom "krunicom" bunara. Kuća je vlasništvo samostana sv. Antuna opata. U njoj su u 20. st. koludrice držale domaćinsku školu i školu klavira za žensku djecu.

Kuća (palača) Dominis

Grb Grada Raba je predstavljen 1990. godine na proslavi 2000 godina Grada Raba. Autor grba je rapski kipar Mladen Šćerbe. Heraldička konstrukcija grba je sinteza povijesti Raba izražena simbolima. Grb je romaničke provenijencije. Štit sadrži pet elemenata: siluetu Grada sa četiri zvonika, more (vodu), sv. Kristofora s Djetetom, osmerokraku zvijezdu s polumjesecom i nebo. Sveti Kristofor, zaštitnik Raba, je u romaničkoj odjeći s Isusom Kristom na ramenu. Zvonici su nanizani do svetačkih likova kao čvrsta vertikala koja povezuje Zemlju i Nebo. Polumjesec i osmerokraka zvijezda zajedno čine prvi hrvatski (dalmatinski) grb. Ovaj stari grb nosi svo materijalno i duhovno bogatstvo Raba, a kruna iznad grba je iz moćnika sv. Kristofora. Grb je ovjenčan maslinovim i crnikinim vijencem kao simbolima mira, mudrosti i snage. Utemeljenje rapskog municipia simbolizira latinski natpis "Felix Arba".

Grb Grada Raba

Zastava Grada Raba

Zastava Grada Raba je pravokutna sa svjetloplavom (marijanskom) bojom od dijagonale prema donjem rubu zastave, a gornji trokut je bijel. U sredini zastave je grb kakav je već opisan.

Grbovi i pečati rapskih obitelji. Heraldika u Rabu nije istražena. Valjalo bi nastaviti s onim što je započeo Miroslav Granić u Rapskom zborniku. Najčešći su grbovi porodica: Dominis, Cernota, Galzigna, Zudenigo, Spalatin, de Maris, Zaro (Car), Marinelis, Aquila, Benedetti, Šegota, Nimira, Nimira- Picolomini, Končica, Bizza, Cassio (Kašić), Hermolais (biskupski), grb Grada Raba i drugi.

Grbovi rapskih obitelji

Dominis (s ljiljanima)

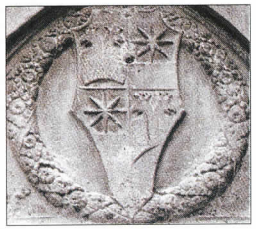

Dominis (s pjetlovima)

Cernota

Galzigna

Zudenigo

Spalatin

De Maris

Zaro (Car)

Marinelis

Aquila

Benedetti

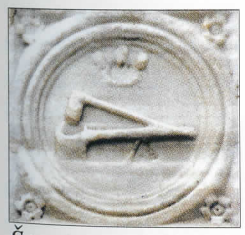

Šegota

Nimira

Nimira-Picolomini

Končica

Bizza

Cassio (Kašić)

Hermolais (biskupski)

Grad Rab

Spomenici NOB-a. Na Rabu je postavljena jedna skulptura i dvadesetak spomen-ploča za 197 poginulih Rabljana u drugom svjetskom ratu. **Skulptura borca** koja je stajala u Varošu od 1952., premještena je u Kampor 1991. pokraj Spomen-groblja pri čemu je uništen tron spomenika. Ovaj čin je ocijenjen kao skrnavljenje spomeničke baštine.

Skulpturu i tron je izradio akademski kipar **Vinko Matković** (1911.- 1973.) iz Rijeke. Diplomirao je 1935. na Akademiji u Zagrebu u klasi prof. Frana Kršinića. Izradio je više umjetničkih djela od kojih su najpoznatija: poprsje Draga Gervaisa i Ivana pl. Zajca, veliki spomenik oslobodiocima Rijeke na Rječini, Brodograditelja pred "3. majem", Bodula na Rivi i druge.

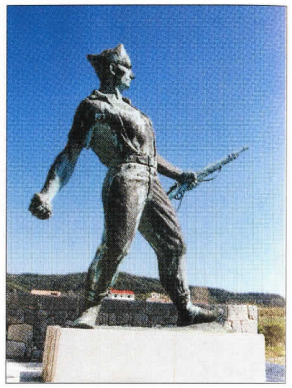

Spomenik borcima NOB-a

Spomenik treba vratiti u Grad, ali prije toga valjalo bi postići konsenzus svih zainteresiranih za izgradnju zajedničkog spomeničkog parka poginulima u domovinskom i u drugom svjetskom ratu.

Svim spomenicima, pa tako i ovima iz vremena NOB-a i domovinskog rata treba dati isti status: održavati ih, čuvati i prezentirati na doličan način.

Spomen-groblje žrtava fašizma u Kamporu podsjeća na više tisuća umrlih Hrvata, Slovenaca i Židova u tom talijanskom fašističkom logoru tijekom 1942. i 1943. godine.

Projektant Spomen-groblja je slovenski arhitekt Edvard Ravnikar. Izgrađeno je 1953. Imena do tada evidentiranih žrtava upisana su na 1056 pločica. Broj žrtava se kreće od 1447 do 4641. U predvorju su dva stupa, jedan s hrvatskim, a drugi sa slovenskim znakom. Na njima su uklesani stihovi na hrvatskom (Jure Kaštelan) i slovenskom jeziku (Igo Gruden). U velikoj kamenoj vazi pohranjena je zemlja iz zavičaja zatočenika s uklesanom porukom. U predvorju je 1998. postavljena informativna ploča i spomen-ploča talijanske udruge antifašista Fondazione Feramonti. Na kraju groblja je spomen-dvorana, polukružni kameni svod ispod kojega stoji veliki mozaik slovenskog autora Marija Pregelja. Mozaik prikazuje ljudska stradanja u ratnom vihoru. U sredini je veliki obelisk sa stihovima slovenskog pjesnika Iga Grudna.

Spomen-groblje je vrijedan spomenik kulture iz vremena soc-realizma.

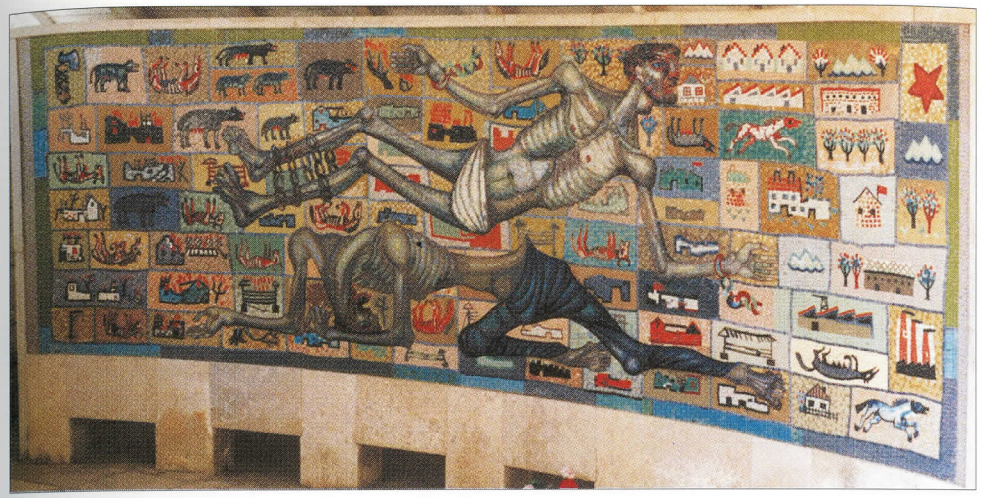

Mozaik u kupoli Spomen-groblja fašističkog terora u Kamporu

Spomen-groblje fašističkog terora u Kamporu

Fontana na Trgu sv. Kristofora (Varoš)

Fontana na Trgu sv. Kristofora (Varoš) izgrađena je 1989. kad je i obnovljen Trg sv. Kristofora, (otvorenje 27. 7. 1989.). Autor je riječki kipar Žarko Violić. Skulpture: Draga i Klifront.Tema iz Barakovićeve "Drage, rapske pastirice": Draga se uzalud opire strasti nasrtljivog mladića Kalifronta. Bježeći, spasila ju je božica Dijana (zaštitnica djevica i lova) okamenivši je, a Kalifronta osudila da vazda posjećuje izvor vode (Dragine suze) i sadi šumu od koje će živjeti.

Fontana u parku Boškopin (kod hotela "Istra") pred drugi svjetski rat je bila postavljena na Trgu u Varošu. Premještena pedesetih godina 20. st. na sadašnje mjesto. Tema: Šest izvora vode kao simboli života, personificiraju šest rapskih župa čija životna energija izvire u njihovom zajedničkom Gradu. Fontana je poklon bana Ivana Perovića.

Fontana u parku Boškopin (Boscopini)

Crkva sv. Eufemije i samostan sv. Bernardina

Franjevački samostan sv. Bernardina sijenskog u župi sv. Eufemije u Kamporu. Samostan i crkva sv. Bernardina izgrađeni su pokraj crkve sv. Eufemije darovnicom rapskoga plemića Petra Cara iz 1446. Samostan ima prekrasan klaustar u kojem se pored ostalih spomenika čuva i sarkofag utemeljiteljice Samostana sv. Antuna opata u Rabu Mande Budrišić (? - 1532.). Na sarkofagu je prikazan sv. Franjo, Bogorodica s Djetetom i sv. Elizabeta Ugarska, zaštitnica franjevačkog trećeg svjetovnog reda čija je Mande (Magdalena) Budrišić bila članica.

Spomen-ploča Darovnici Petra Cara

Sarkofag kneginje Mande Budrišić

Samostanski muzej čuva i prezentira sakralne i etnografske predmete, numizmatičku zbirku, korale, inkunabule i listine od kojih je najvrjednija ona od Petra Cara iz 1446. u kojoj se prvi put spominje Rab na hrvatskom jeziku. Do tada je ime Raba pisano latinskim nazivom Arba ili Arva.

U samostanskoj **knjižnici** se čuva i kapitalno djelo **Velika kamporska kronika** o. fra Odorika Badurine (1896. - 1969.) koju je pisao u ovom samostanu od 1936. do 1956. godine. Kroniku čini šest velikih knjiga ispisanih hrvatskim jezikom (talijanski i latinski su prepisani samo originali). U njima je ovaj marljivi fratar napisao povijest Raba proučivši sve spise koji su mu bili na dohvat ruke. Ovo veliko djelo bi trebalo bolje zaštititi (napraviti kopije i mikrofilmove) i omogućiti korištenje studentima i znanstvenicima. U knjižnici se čuvaju i 24 inkunabule iz 15. st. i obnovljene knjige (notarski spisi) rapskog bilježnika Nicole Curtarola iz 15. st.

Velika kamporska kronika

Crkva sv. Bernardina je jednobrodna bazilika u gotičkom stilu obogaćena renesansnim i baroknim djelovima. Najvrjednija umjetnička djela su poliptih barće Antonia i Bartolomea Vivarini iz 1458. (danas oltarna pala), ikona Bogorodice s Djetetom iz 13. st. nepoznata majstora (1506. poklon porodice Chimalarcha), gotičko drveno raspelo iz 15. st. majstora Petrića iz Cresa (bio je kanonik u šibenskoj biskupiji), oslikani strop s 27 slika iz 1669. godine (detalji iz života sv. Franje Asirškog) i Testenov križni put.

Crkva sv. Bernardina i ulaz u Samostan

Crkva sv. Eufemije je jednobrodna crkva iz 13. st. (spominje se 1290.) Više puta preuređivana pa se danas teško može zaključiti kakav je bio njezin izvorni oblik. Sada je na pročelju zvonik na preslicu za jedno zvono, jedan okrugli prozor i jedan u obliku križa te glavna ulazna vrata u crkvu. Obnovljena je devedesetih godina 20. st..

Od 1990. u njoj je **Galerija Testen.** To je stalni postav radova samouka umjetnika fratra laika Ambroza Testena (1897. - 1984.) koji je u ovom samostanu živio i radio od 1967. - 1983. i ostavio značajan fundus slika.

Fra Ambroz Testen, Dante i Beatrice, 1980.
pero, tuš, lavirani tuš, tempera (242 X 165mm)

Crkva sv. Franje (na groblju u Rabu). Jednobrodna crkvica građena gotičkim stilom 1491. Vrijedan je gotički svod i renesansno pročelje. U njoj se nalazi jedini rapski natpis na glagoljici. Na grobnoj ploči osnivača samostana o. fra **Matije Bošnjaka** (1420. - 1525.) uklesana je godina 1525. na **glagoljici (Ⱍ Ⱇ Ⰺ Ⰴ).**

Uz ovu crkvu nalazio se franjevački samostan do 1823. Nakon toga 1828. na mjestu samostana uređeno je današnje gradsko groblje.

Crkva sv. Franje

Crkva i zvonik sv. Petra u Sup. Dragi

Crkva sv. Petra u Supetarskoj Dragi. Crkvu i **benediktinsku opatiju sv. Petra** osnovao je rapski biskup Drago i prior (cum omni popolo) Majo, a gradio opat Fulkon s braćom benediktincima 1059. godine. Crkva je trobrodna protoromanička bazilika preuređena u 12. st., a danas je izvorno najsačuvaniji spomenik na Rabu. Posebno su vrijedni kapiteli, jedni od vijenaca palmina, a drugi od akantova lišća. Slične nalazimo i u crkvi Uznesenja Marijina, crkvi sv. Andrije i crkvi sv. Ivana Evanđeliste u Rabu.

Zvonik crkve sv. Petra u Sup. Dragi je najstariji zvonik na Rabu, izgrađen u ranoromaničkom stilu 1060. godine. 1850. oštećen je od groma, a 1909. razvaljen na današnju visinu radi opasnosti od samorušenja. U njemu je najstarje zvono u Hrvatskoj, još uvijek u uporabi, izliveno davne 1290. te manje, kako na njemu piše, ponovno izliveno u Veneciji 1593. godine.

Crkva Male Gospe u Loparu je jednobrodna s četverostranom apsidom i zvonikom izgrađenim 1910., naslonjenim na pročelje crkve. Spominje se 1059. godine u dokumentu o utemeljenju Opatije sv. Petra u Supetarskoj Dragi. U tom se dokumentu navodi da je o. Ivan upravitelj crkve sv. Marije u Loparu. U crkvi se čuva obojeni drveni reljef iz 14. st.. Reljef je romaničke manire, a na njemu je prikazana sv. Ana s malom Marijom (Mala Gospa). Odjeća im je prikazana na barokni način. U crkvi su i brojni zavjetni darovi: makete brodova, crveni rupci i drugo. Na Dan Male Gospe, 8. rujna, u Loparu se okupi mnoštvo ljudi iz Raba, susjednih otoka i Podvelebitskog primorja slaveći ovaj blagdan.

Crkva Male Gospe

Crkva sv. Stjepana u Barbatu je jednobrodna s baroknim ukrasima iz 1850. Prve crkve pod ovim imenom i benediktinskog samostana iz druge polovice 11. st. više nema. Crkva i samostan se spominju 1372. u notarskim spisima rapskog notara Nicole Curtarola.

Vrijedno je slikano raspelo iz 17. st. i drveni oltar prenesen iz crkve sv. Ivana Evanđeliste. Pred crkvom je starokršćanski sarkofag pronađen u blizini crkve.

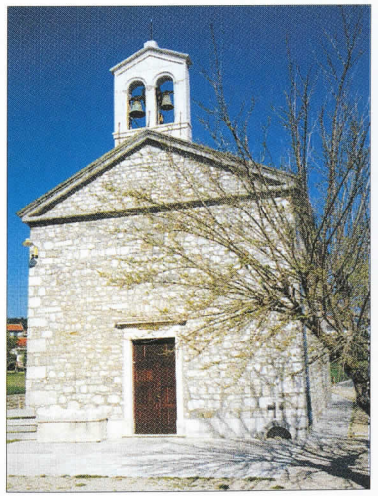

Crkva sv. Stjepana

Ostaci crkve sv. Kuzme i Damjana

Ostaci utvrde svetih Kuzme i Damjana u Barbatu. Utvrda je ranobizantijski kastrum iz sredine 6. st. iz vremena Justinijanove rekonkveste istočne jadranske obale. Namjena utvrde je bila višestruka: fortifikacijsko-obrambena, izvidnička i prebjeglička. U njoj se sklanjalo stanovništvo za vrijeme opsade. Napuštena je poslije uspješno završenog rata Bizanta s Gotima krajem 6. st..

Crkva svetih Kuzme i Damjana je bila kasnoantička ranokršćanska građevina unutar utvrde. U 12. i 13. st. je pregrađivana. Spominje se i u 14. st., a u 19. st. je napuštena.

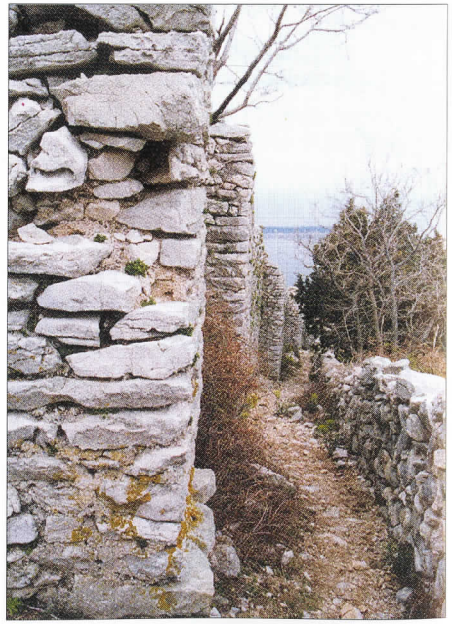

Ostaci utvrde sv. Kuzme i Damjana

Slične su bile i s istom namjenom građene još dvije takve utvrde na Rabu i to u Kamporu **Kaštelina** na istoimenom poluotoku i **Punta zidine** u Loparu.

Ostale crkve su vrijedni spomenici kulture**: crkva sv. Ivana Krstitelja** u Loparu, **crkva sv. Lucije** u Banjolu (nova i stara), **crkva sv. Mateja** i **crkva sv. Ilije** u Mundanijama.

Ostaci utvrde "Kaštelina" u Kamporu

Posebno treba istražiti ostatke sakralnih i profanih objekata na Otoku koji su sada zapušteni i znanstveno neobrađeni. Neke od njih navodimo:

Ostaci crkve **sv. Marka** s krstionicom - grad Rab
Ostaci crkve **sv. Mavra** - Ograde - Šurline
Ostaci objekta "**Bušket**" - Ograde - Gožinka
Ostaci sakralnog objekta **"Pavlovica"** - šuma Dundo
Ostaci sakralnog objekta **"Zapećinu"** - Kalifront
Ostaci **crkve sv. Kristofora** - uvala Kristofor
Ostaci **crkve sv. Barbata** - Punta Barbata
Ostaci **crkve sv. Marije** (Mara) uvala sv. Mara. Romanika 13. st. Zavjetni dar pomoraca.
Ostaci **crkve sv. Jelene** - Kalifront
Kapela **sv. Magdalene** - Banjol
Ostaci **crkve sv. Anastasija** - Banjol - Godinići (srušena)
Ostaci **crkve sv. Danijela** - Sup. Draga - Fruga - Crkvina
Ostaci **kapelice sv. Nikole** - Sorinj - rt sv. Nikole
Ostaci **objekta u uvali Siće** - rt Zidine - Lopar
Ostaci objekta **"Beli grad"** - uvala Dubac - Lopar
Ostaci objekta **"Za stolac"** - uvala Kaštelina - Lopar
Ostaci objekta na otočiću **Lukovac** - uvala Crnika - Lopar
Ostaci **objekta u uvali Fratar** - otok sv. Grgur

Ostaci crkve ***sv. Mavra*** *- Ograde - Šurline*

Ostaci sakralnog objekta ***"Pavlovica"*** *- šuma Dundo*

Ostaci sakralnog objekta ***"Zapećinu"****, Kalifront*

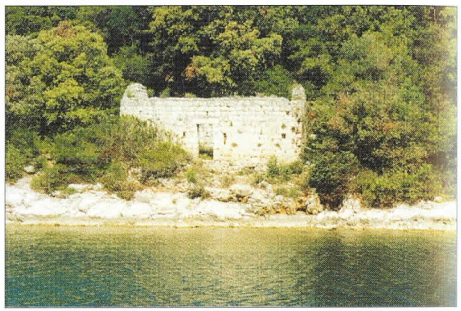

Ostaci ***crkve sv. Kristofora****, uvala Kristofor*

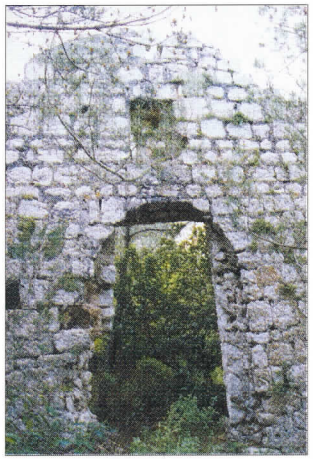

Ostaci ***crkve sv. Marije,*** *uvala sv. Mara*

Ostaci ***crkve sv. Danijela****, Sup. Draga, Fruga, Crkvina*

Snimke su iz 1993. Danas više ne izgledaju ovako jer su mnogi dijelovi otuđeni.

Zvona. U gradu Rabu su do 1917. bila 23 zvona, a na cijelom otoku oko 37. Austrijanci su 1917. više od polovice odnijeli i rastopili za streljivo. Šteta je nenadoknadiva jer su uništena najvrjednija zvona, među njima i jedno zvono domaćeg majstora Ivana Rabljanina, poznatog ljevača zvona i topova (po njemu se zove Osnovna škola u Rabu). Sada u gradu Rabu ima 15 zvona. Najstarije zvono u Hrvatskoj je ono duguljasto na zvoniku crkve sv. Petra u Supetarskoj Dragi. Na njemu piše da ga je učinio majstor Luca Chendrigetus u Veneciji rujna mjeseca 1290. godine. Drugo, manje zvono, je izradio venecijanski majstor Jacov de Calderoni 1593. godine.

Zvono iz 1290.

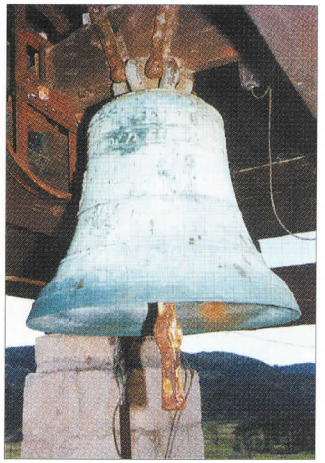

Zvono iz 1593.

Arheološki lokaliteti. Na teritoriju Grada Raba ima više arheoloških lokaliteta. Najviše ih je na otoku Rabu ali arheoloških nalazišta ima i na otocima koji pripadaju Rabu i u podmorju njegova akvatorija. Najznačajniji lokaliteti su u Loparu (Gromača, Punta zidine i dr.), Kamporu (Kaštelina), Barbatu i gradu Rabu. Neki lokaliteti su znanstvenmo obrađeni, ali nažalost nisu zaštićeni niti su pronađeni predmeti pohranjeni u muzejima.

Od podmorskih lokaliteta najznačajniji su:

1. Podmorje šire zone kod rta Glavina - jugoistočni rt Raba.
Istraživanje je provela kustosica Dautova Ruševljan 1970. godine. 1973. iz ovog nalazišta izvađene su brojne amfore i pohranjene u Kinu Rab.

2. Podmorje zone kod rta Punta zidine u Loparu.
Dosadašnja istraživanja nisu dala spektakularne rezultate o nalazištu.

Popis nekih obnovljenih spomenika kulture

1. Zvonik crkve sv. Marije (exkatedrale) ..... 1980.
2. Palača Dominis (krov i fasada-djelomična obnova) ..... 1979.
3. Crkva sv. Kristofora (Lapidarij) ..... 1986.
4. Crkva sv. Križa poznata štukatura majstora braće Sommazzi iz 1798. godine ..... 1987.
5. Crkva sv. Justine ..... 1981./90./91.
6. Crkva sv. Andrije (poslije požara) ..... 1978./79.
7. Crkva sv. Petra u Sup. Dragi ..... 1988./89.
8. Zvonik crkve sv. Petra u Sup. Dragi ..... 1987.
9. Crkva sv. Eufemije (galerija Testen)..... 1989.
10. Mlin u Sup. Dragi (Mlinica)..... 1989.
11. Trg sv. Kristofora (Varoš) s fontanom ..... 1989.
12. Popločavanje Gornje ulice, Trga slobode i Ulice Ivana Rabljanina ..... 1988./90.
13. Gradski toranj i sat ..... 1987.
14. Balustrada na Kneževu dvoru ..... 1988.
15. Krov i balkon palače Tudorini-Marinellis ..... 1991.
16. Portal palače Cernotta ..... 1988.
17. Crkva sv. Franje (krov i okoliš) ..... 1990./91.
18. Izliveno je novo (najveće) zvono na zvoniku Crkve Marijina Uznesenja ..... 1988.
19. Obnovljena (djelomično) crkva sv. Nikole ..... 1991./92.
20. Obnovljeno i ovješeno zvono na crkvi sv. Križa ..... 1990.
21. Zvonik crkve sv. Ivana Evanđeliste ..... 1994./96.
22. Crkva sv. Ivana Evanđeliste ..... 1997./98.
23. Crkva Marijina Uznesenja ..... 1997./ i dalje
24. Samostan i crkva sv. Andrije ..... 1998./ i dalje
25. Franjevački samostan u Kamporu ..... 1995./96./.98.
26. Crkva sv. Antona Padovanskog ..... 1997.
27. Obnovljeno i ovješeno zvono na crkvi sv. Nikole ..... 1992.
28. Obnovljen je dio gradskog zida ..... 1993./94.

Parkovi su dio rapskog ponosa. O njima ima dovoljno literature počevši od rapskog začinjavca Pravdoja Belije (1853. - 1923.) do suvremenih autora. Najljepši je park Komrčar koga je u drugoj polovici 19. st. zasadio spomenuti nadšumar.

Vrijednost parkova trebalo bi bolje iskoristiti u kulturnoj ponudi stanovništvu i turistima.

Tehnički objekti - kulturni spomenici. U ovu skupinu mogli bismo ubrojiti Mlinicu u Supetarskoj Dragi, stari mlin za preradu maslina u Franjevačkom samostanu sv. Bernardina u Kamporu, brodogradilišta, radionice i drugo.

Starih radionica više nema, a **brodogradilišta** su se osuvremenila. Nekad je bilo više postolarskih, krojačkih i drugih radionica koje su jednostavno nestale. Vrijeme je da počnemo sakupljati preostale stare strojeve i pohranjivati ih u muzej grada Raba kao spomenike tehničke kulture.

Mlinica (mlin na vodu) u Supetarskoj Dragi pučki je spomenik iz rimskog doba.To je mlin za mljevenje žitarica pokretan snagom vode. Pogon mlina na vodu je rijetkost na našim otocima pa je ovo jedan od prvorazrednih spomenika pučkog graditeljstva u našim krajevima. Obnovili su je benediktinci u 11. st. Bila je najstarije dioničko društvo na Rabu. Vlasnici su imali dionice po danima uporabe. Obnovljena je 1989. godine ali je nedovoljno prezentirana javnosti.

Mlinica u Supetarskoj Dragi

2. 2 POKRETNA KULTURNA DOBRA

Zbirka u Muzeju crkvene umjetnosti u Rabu - crkva sv. Justine

Većinu pokretnih spomenika kulture smo već spomenuli pri opisu nepokretnih spomenika. Ovdje ćemo nabrojiti najvažnije eksponate u Muzeju crkvene umjetnosti u Rabu:

1. Dijelovi "Acta marturum" - karolina na pergameni ..... 11. st.
2. Dijelovi glagoljskog misala - pergamena ..... 15. st.
3. Liber ruber - pergamena ..... 1571. godina
4. Dijelovi iluminiranog evanđelistara - pergamena ..... 11. st.
5. Poliptih, Paolo Veneziano .....1350./55. godina
6. Oltarna pala s bogorodicom ..... Matej Ponzoni .....1630. godina
7. Smrt sv. Josipa ..... ulje na platnu ..... 16. st.
8. Sveti biskup ..... obojeno drvo ..... 13. st.
9. Relikvijari svetaca ..... muransko staklo ..... 17. st.
10. Pločice prijenosnog oltara ..... pozlaćeni bakar i emajl ..... 12. st.
11. Relikvijar (sarkofag) za glavu sv. Kristofora. pozl.iskucano srebro .... 12. st.
12. Veliko zvono sa zvonika crkve Marijina Uznesenja (Jacobus Caldelarius) ..... 1601. g.
13. Zavjetna kruna..... dar kraljice Elizabete Kotromanić ..... 1375. g.
14. Bogorodica s Djetetom ... J. Boschetus, ulje na platnu .....1526. g.
15. Gradual ... pergamena .....14./15. st.
16. Sv. Marin i sv. Leo ... braća Sommazi, štukature .....1798. g.
17. Pieta ... obojeno drvo i pozlata ..... 17. st.
18. Antifonar, pergamena, domaći skriptorij .....14./15. st.
19. Krist s križem ... Juan Boschetus, ulje na platnu ..... 16. st.
20. Pastoral rapskog biskupa, mletačko zlatarstvo ..... 18. st.
21. Krštrenje Kristovo ... ulje na platnu ..... 18. st.

22. Krist s raspeća ... obojeno drvo ..... 17. st.
23. Oltarna pala s Navještenjem ... ulje na platnu ..... 17. st.
24. Antependij s likom sv. Blaža ... obojeno drvo ..... 18. st.
25. Antependij s likom sv. Nikole ... obojena koža ..... 18. st.
26. Bogorodica s Djetetom ... Rosselini ... Obojeni štuk ..... 15. st.
27. Imago pietatis ... obojeno drvo ..... 16. st.
28. Raspelo ... obojeno drvo ..... 16. st.
29. Relikvijar ... bjelokosna intarzija ..... 15. st.
30. Raspelo ... obojeno drvo ..... 15. st.

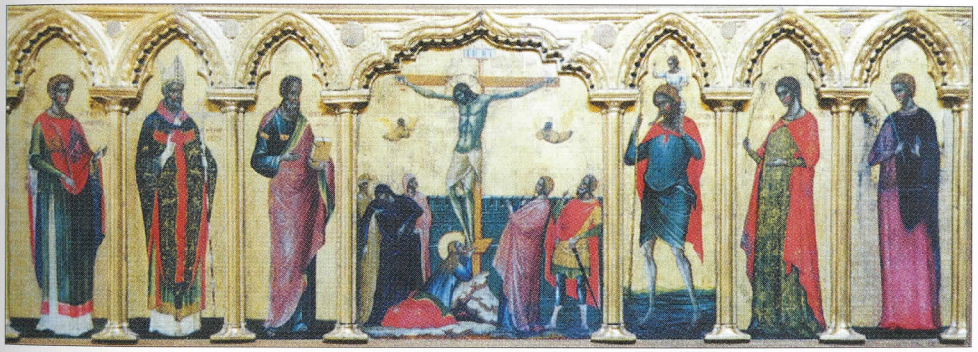

Paolo Veneziano, poliptih, tempera na drvu, pozlata, 70 x 200 cm, 1350./55. godina, Muzej sakralne umjetnosti župe Rab, crkva sv. Justine

Na centralnoj slici poliptiha Paola Veneziana prikazan je Isus na križu ispod kojega Magdalena moli za njegov spas. Lijevo je Bogorodica s dvije svete žene. Desno sv. Ivan a iza njega Centauron. Lijevo i desno od križa lebde dva anđela. Lijevo i desno su likovi svetaca. Lijevo: sv. Stratonicus, biskup Ermolais i sv. Matej evanđelista. Desno: sv. Kristofor s Isusom, sv. Tekla i mladi martir (možda Bondus). Likovi su prikazani kao izdužene figure ispod gotičkih arkada.

Do 1965. godine poliptih je bio u više komada. Restauriran je u Zagrebu 1965. i spojen u jednu cjelinu. Jedno vrijeme je bio u Katedrali a donesen je iz crkve sv. Ivana Evanđeliste gdje je bio na glavnom oltaru kao oltarna pala. Sada se nalazi u Muzeju crkvene umjetnosti u crkvi sv. Justine.

Sarkofag, kruna i moći sv. Kristofora (24 x 20 cm)

Sarkofag za moći sv. Kristofora je drvena škrinjica obložena iskucanim likovima na srebrnom limu s pozlatom. Na dvije strane je prikazano mučenje sv. Kristofora a na trećoj i četvrtoj u arkadama tri sveca i tri svete žene. Na piramidnom krovu prikazani su Krist Kralj, Bogorodica, sv. Kristofor i sv. Ivan Krstitelj.

U sarkofagu se čuva lubanja sv. Kristofora, moći sveca zaštitnika Raba (nekada rapske biskupije) donesenih na Rab u vremenu 809. do 811. godine iz Carigrada.

Zlatnu krunu s draguljima (na svečevoj lubanji u sarkofagu) rapskoj biskupiji je poklonila hrvatsko-ugarska kraljica Elizabeta Kotromanić (1355.-1387.) žena kralja Ljudevita I. Anžuvinca.

Dokumentacija kao povijesna građa na Rabu nije uredno čuvana. Devedesetih godina je čak uništen jedan dio općinske arhive. Da se to više ne dogodi, Rab bi morao osnovati gradski muzej u kojem bi stručni ljudi sačuvali vrijednu građu.

Do sada možemo za sačuvane dokumente najviše zahvaliti Franjevačkom samostanu u Kamporu i rapskoj župi.

Arheološki nalazi pronađeni na Rabu nestaju jer ih nemamo gdje pohraniti. Najinteresantniji plijen su amfore koje ljudi vade iz podmorskih arheoloških lokaliteta. Nestali su i brojni mozaici iz villa rustica (Lopar, Kampor) i crkava (sv. Ivan Evanđelist), ukrasni predmeti i stari novac pronađeni u grobnicama (Lopar, Kampor, Barbat i dr.), stelle i cipusi (Barbat, Lopar). Posebna je nebriga za liburske cipuse od kojih neki služe za vezivanje barki, a morali bi biti u muzeju.

Etnografska zbirka Kampor: stari rapski namještaj

Stari namještaj je dio kulturnog nasljeđa pa ga treba bolje sačuvati. U samostanu sv. Bernardina u Kamporu čuva se stara seoska kuhinja, a u Maloj gradskoj vijećnici dvije vitrine rezbarene u dubokorezu.

U privatnim zbirkama ima dosta secesijskog namještaja.

Rapski statut iz 1598. (Kampor)

Rapski statut. Statuti su u srednjem vijeku bili propisi u gradovima više kulturne i civilizacijske razine. Počivali su na običajnom pravu lokalne sredine. Najstariji sačuvani rapski statut je iz 1326. godine, a u Franjevačkom samostanu u Kamporu se čuva jedan primjerak Rapskog statuta iz 1598. godine na latinskom jeziku. Jedan statut je u Padovi (na pergameni) prepisan 1573., dva su u Zadru, tri u Zagrebu (egzemplari), jedan je prijepis u Beču iz 1854., jedan je u Cavtatu u Biblioteci Vlahe Bogišića i drugdje. Ima ih do sada poznatih 14 (o. O. Badurina, Kamporska kronika, tomus I., str 553). Prema dokumentima iz 13. st. sa sigurnošću se zaključuje da je prije njega postojao jedan proglas od 5. prosinca 1234. koji se može tretirati kao statut (akademik Lujo Margetić, Počeci statutarnog uređenja Raba). Radi usporedbe navodimo naše najstarije statute: Korčulanski iz 1265., Dubrovački iz 1272. i Vinodolski iz 1288. (ovaj je na hrvatskom jeziku pisan glagoljicom) što bi značilo da je Rapski 31 godinu stariji od najstarijeg Korčulanskog.

Posebnost Rapskog statuta iz 1234. je da se u njemu spominje **Božji sud** i **dvoboj** čega kod drugih nema.

U Rabu je 26. 7. 1993. održan znanstveni skup "Sedam stoljeća Rapskog statuta". Nakon skupa nije tiskan zbornik pa je to naš prioritetan zadatak. Skup je održan pod pokroviteljstvom HAZU i Poglavarstva Grada Raba.

2. 3 NEMATERIJALNA KULTURNA DOBRA

Jezik (dijalekti, govori i usmena književnost). Rapskom čakavštinom i rapskim dijalektima su se bavila dva znanstvenika: Rabljanin Marcel Kušar (1858.-1940.), Rapski dijalekat, Zagreb, 1894. i Iva Lukežić, Rapska čakavština, Rijeka, 1980.

Upozoravamo da će na Rabu nestati autohtona čakavština ako je ne budemo prakticirali - tiskali knjige na čakavštini, govorili čakavski, učili djecu u školi čakavski. Danas su rijetki ljudi koji sa sigurnošću mogu akcentirati domaću riječ. To znači da taj govor nestaje, mi ga više ne "čujemo". Nešto je više na očuvanju autohtonog govora učinjeno u 2000. godini u Loparu. Zahvaljujući Turističkoj zajednici Lopara i Županiji tiskane su čak dvije knjige na lokalnoj čakavštini domaćih autorica Sandre Jerić Maljić i Sandre Paparić. Posebna je šteta da se više na Rabu ne čuje onaj stari **aorist** koji je krasio rapsku čakavštinu.

Bogatstvo lokalnog govora zaslužuje znanstvenu obradu na stranicama Zbornika.

Književnost na Rabu je obrađivao Nikica Kolumbić, "Rapski dijaloški plačevi 15. i 16. stoljeća, C. Fisković, I. Kukuljević Sakcinski i dr. Najpoznatiji rapski pjesnici 15. i 16. st. su Bernardin Rabljanin, Matej Picić, Ludovik Versalić, Ivan Dominis i dr.. Vrijedan je Picićev Plač u latinskoj pjesmarici iz 1471. koji počinje:

O slušajte žene i muži
kako vam se diva tuži!
Sveta diva, Božja Mati,
sad vas na plač hoće zvati.

Sandra Jerić Maljić je zapisala 144 novije pučke loparske pjesme. Evo jedne:

Murtelice, krasno cviće moje,
joj da mi je ubrat sime tvoje.
Ja bi znala kome bi ga dala:
dragu mome u dvore poslala.

Toponimi. U literaturi o Rabu toponimi nisu sustavno i znanstveno obrađeni. Neki autori usput spominju neke rapske toponime, ali to sa sigurnošću ne jamči da je to i znanstvena obrada ovog područja. Zato ova tema zaslužuje jedan tom Rapskog zbornika.

Folklorno stvaralaštvo. Do danas nitko nije znanstveno ni sustavno obradio autohtonu glazbu, ples i običaje Rabljana.

Ruralno stanovništvo je na svečane dane plesalo pučko kolo "Rapski tanac". Svaka župa je imala svoj tanac, a gradsko stanovništvo je uživalo u europskoj urbanoj glazbi i plesu. Rapski tanac ima više plesnih figura. Početak promjene plesne figure najavljuje vođa tanca. Npr. u mjestu Banjol Rapski tanac ima sedam figura: navajer (nagore), šutanje (šetnja), šepanje, mahlina, kontra (nasuprot), tunel i merezinka.

Iz proračuna valja novčano pomagati folklorne skupine i znanstvena istraživanja.

Rapski tanac

Pokladni običaji - maškare su pučki običaji maskiranja za vrijeme poklada. Na Rabu se ovi običaji razlikuju prema mjestu događanja.

Loparske maškare

U Loparu se npr. mladići na Dan mesopusta jednako maskiraju. Na glavi nose klobuk i francuski facol s "poštom" (raznobojne trake, prevladavaju crvene, bijele i plave). Na prednjem uzvišenom dijelu klobuka lijepe sličice (svetaca ili razglednice), a na licu nose "vizeru" (masku). Oblače bijele košulje, kravatu, crni sako (halja), bijele hlače (gaće) i crne cipele (postole). U ruci nose željezni štap (šćap), a na bedru jedne noge ispod sakoa mali zvončić. U grupama obilaze kuće mještana. Domaćini ih nude jelom i pićem, a maškare njih cigaretama i bombonima. Na kraju se sastaju maškare "sajužani" (s južnog dijela Lopara) i "samorčani" (sa sjevernog dijela Lopara) na dogovorenom mjestu gdje se zabavljaju do kasno u noć. Tradicija je stara više od 150 godina. Vjerojatno su je donijeli pomorci iz neke daleke zemlje.

Danas Loparani maškare odlično koriste u promidžbene svrhe.

U Gradu je zamro renesansni pokladni običaj maskiranih plesača i pjevača "podoknica". Zadržao se samo običaj dječje redute u nedjelju prije mesopusta i pokladno suđenje krivcu Juri Piškancu na mesopust za sve nedaće koje je učinio tijekom godine.

Lule je lutka (muška i ženska) u prirodnoj veličini koju (obično u paru) Rabljani na dan vjenčanja mlade i mladića vješaju pred njihovim kućama. Na lutkama se ističu abnormalno velika spolovila, simboli plodnosti, čime im rodbina poručuje da ne zaborave na potomke.

Obrti i umijeća. Obrti sve više nestaju, istiskuje ih sofisticirana proizvodnja uporabnih i umjetničkih predmeta. Obrti u nekadašnjem obliku se neće obnoviti niti je to cilj, ali obrtnička umijeća mogu pomoći u izradi npr. rapskog suvenira, prezentaciji rapske povijesti u marketinškoj obradi turističkog tržišta i drugo.

Značajni rapski datumi

Križevo. Na zadnju nedjelju u travnju Rabljani procesijama iz svih župa dolaze u Grad. Ispred svake procesije nose križ (raspelo) i zastavu svoje župe. Sastaju se na ulazu u Grad gdje im se pridružuje procesija iz Grada na čelu sa svećenikom koji nosi sliku čudotvornog lika Majke Božje rapske. Slika je vezana uz legendu iz 15. st. o ozdravljenju sestre benediktinke iz samostana sv. Andrije Luchine de Dominis koja je ozdravila zahvaljujući vjeri i Majki Božjoj. Pjevajući kroz Grad sudionici dolaze u katedralu u kojoj sudjeluju u euharistijskom slavlju. Poslije mise slika Majke Božje rapske ostaje u katedrali do zadnjeg dana mjeseca svibnja kad se vraća na čuvanje u samostan sv. Andrije.

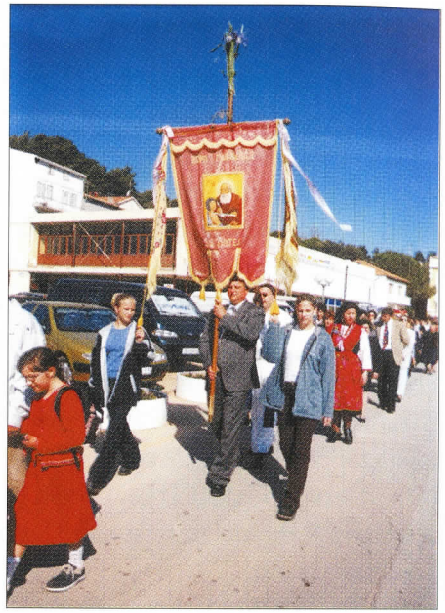

Križi župe Mundanije

O prvim počecima Križeva nema točnih podataka. Neki autori pišu da je ta tradicija obnovljeni antički običaj proslave završetka ratarskih radova i molitva bogovima za kišu koja na Rabu rijetko pada od svibnja do kolovoza. Ovakva kakva je danas prakticira se od 15. st. poslije strašne kuge 1449. i 1456. koja je skoro uništila svo stanovništvo Raba pa Rabljanima nije preostalo drugo nego da se mole za spas. To je na Rabu zavjetni blagdan.

Dan oslobođenja Raba od fašističke okupacije 12. travnja 1945. Najteže godine rapske povijesti su fašistička okupacija od 1941. do 1945. U vihoru drugog svjetskog rata poginulo je na strani antifašističke koalicije 197, a na suprotnoj strani neutvrđeni broj Rabljana. U talijanskom fašističkom logoru u Kamporu od gladi je umrlo više tisuća ljudi (Hrvata, Slovenaca i Židova). Do 1990. 12. travnja se slavio kao Dan Grada Raba. Po značaju u rapskoj povijesti zaslužuje da ga se ponovno proglasi Danom Grada.

Dan pobjede 9. svibnja - Dan Grada Raba. Obrana Raba od napadača italskih Normana zbila se, prema legendi, 9. svibnja 1075. godine. Ovo je legenda, a ne egzaktno utemeljena povijesna istina. Upitno je čak i tko su bili napadači: Normani ili Ugri (Mađari).[16] Autori pišu čak o tri obrane Raba od napadača. U sva tri napada spominju Mađare i Normane. Prvi napad, tvrde neki povjesničari, zbio se 1075. a vodili su ga Normani dok rapski biskup fra. Juraj de Hermolais Kostica, u poznatom spisu "Miraculi sanckti Cristophori" 1308. opisuje obranu Raba od Mađara. To isto tvrdi i akademik Lujo Margetić u knjizi "O napadačima iz prvog čuda legende o sv. Kristoforu".

Upitan je i cilj napadača. Jedni tvrde da su Normani (iz Italije) 1074. na Rabu uhitili hrvatskoga kralja Petra Krešimira IV. i pustili ga tek na intervenciju Pape,[17] dok drugi pišu da su ga odveli u zarobljeništvo odakle se nije vratio. Treći pišu da su Normani 1075. zarobili hrvatskoga kralja Slavca,[18] sklonog Bizantu, i odveli ga u zarobljeništvo gdje je umro. Za kralja u Hrvatskoj je nakon toga izabran Dmitar Zvonimir (1075. - 1089.) koga je Papa okrunio za kralja.

Dan pobjede je izveden iz legende, ali bez obzira na sve sumnje u istinitost događaja Rabljani su ovaj dan slavili kao Dan pobjede (Dies victoriae), ali ne i kao Dan Grada.

Za Dan Grada je proglašen 2000. godine.

Dan sv. Kristofora 27. srpnja. Sv. Kristofor je zaštitnik nekadašnje rapske biskupije a danas Grada Raba (cijelog otoka). Rabljani su posebno počeli štovati ovoga sveca polovicom 11. st. Moći ovoga sveca istočne provenijencije Rabljani su donijeli iz Carigrada početkom 9. st. Zahvaljujući moćima sv. Kristofora, prema legendi biskupa Jurja de Hermolaisa iz 1308., Rab je spašen od okrutnih napadača koji su ga opsjedali od 14. travnja do 9. svibnja 1075.

Proglašen je Danom Grada 1990., a 2000. mu je ukinut taj status.

Zaštitnica župe **Rab** je **Velika Gospa** koja se štuje 15. kolovoza.

Zaštitnica župe **Kampor** je **sv. Eufemija**, 16. rujna.

Druga zaštitnica je **sv. Magdalena** (Magdalenino) na Uskrsni ponedjeljak.

Taj običaj je od vremena osnivanja samostana sv. Bernardina. Iz Raba su dolazili patriciji i pučani na Uskrsni ponedjeljak čitati Evanđelje o ukazanju uskrslog Isusa sv. Magdaleni.

Zaštitnik župe **Mundanije** je **sv. Matej** apostol, 21. rujna.

Drugi zaštitnik ove župe je **sv. Ilija** prorok, 20. srpnja.

Zaštitnica župe **Banjol** je **sv. Lucija** mučenica, 13. prosinca.

Druga zaštitnica ove župe je **Gospa Snježna**, 5. kolovoza. U Banjolu je nazivaju Šištovica po papi Sikstu III. Tog dana je u Rimu pao snijeg pa ga je spomenuti Papa proglasio za blagdan.

Zaštitnik župe **Barbat** je **sv. Stjepan** prvomučenik, 26. prosinca.

Druga zaštitnica župe Barbat je **Gospa Karmelska**, 16. srpnja.

Zaštitnik župe **Supetarska Draga** je **sv. Petar** apostol, 29. lipnja.

(Ova župa ima samo jednog zaštitnika)

Zaštitnik župe **Lopar** je **sv. Ivan Krstitelj** mučenik, 24. lipnja.

Druga zaštitnica je **Mala Gospa**, blagdan rođenja Marijina, 8. rujna.

3. KULTURNE DJELATNOSTI

3. 1 LIKOVNA DJELATNOST

LIKOVNE IZLOŽBE se održavaju u više prostora koji nisu prilagođeni ovoj svrsi: u Galeriji Kneževe palače, Banovoj villi i u privatnoj Galeriji "Pik" te u klaustru samostana sv. Bernardina i u nekim ugostiteljskim objektima.

LIKOVNE KOLONIJE se održavaju povremeno. U 2000. održana je jedna kolonija likovnih umjetnika u priavtnoj režiji pod nazivom "Art kolonija Paradiso" sa završnom izložbom pod pokroviteljstvom Moderne galerije Rijeka.

LIDRANO je likovna, dramska i novinarska manifestacija djece Osnovne i Srednje škole koja se uspješno održava na Rabu i u cijeloj Hrvatskoj. Učenici Osnovne škole Ivana Rabljanina i Srednje škole Markantuna de Dominisa svake godine sudjeluju i dobivaju priznanja na ovoj smotri.

RAPSKI SUVENIR. Danas još nemamo rapski suvenir. Preko Ministarstva obrta, malog i srednjeg poduzetništva poticati projektiranje i proizvodnju umjetničkog suvenira jer na tržištu ima dosta kiča i surogata.

LIKOVNI UMJETNICI. Na Rabu ima nekoliko likovnih umjetnika profesionalaca. Neki imaju ateljee sa stalnom likovnom izložbom. Ima i dvadesetak neprofesionalnih likovnih umjetnika. Jedni i drugi priređuju izložbe u galerijskim i drugim prostorima.

Umjetnike treba stimulirati sredstvima sponzora i Proračuna.

3. 2 GLAZBENO-SCENSKA DJELATNOST

1. RAPSKE GLAZBENE VEČERI, utemeljene 1985. godine održavaju se ljeti pretežito u sakralnim prostorima (crkva sv. Križa, crkva Uznesenja Marijina - exkatedrala, crkva sv. Ivana Evanđeliste, i dr.).

Treba ih bolje iskoristiti u promidžbi. Nedostatak je nepoznavanje programa barem godinu dana unaprijed.

2. AMATERSKO KAZALIŠTE "Osvit" je u Rabu pedesetih godina 20. st. uspješno djelovalo u tadašnjem "Domu partizan". Osnovano je 1946. a djelovalo do 1958. Okupljalo je stotinjak amatera. Imalo je pionirsku i lutkarsku sekciju. Prvi režiser je bio učitelj Leo Srdoč. Nakon njega umjetnički dio su vodili profesionalni režiseri. Kazalište je na programu imalo djela naših i svjetskih klasika. Predstave su izvodili na Rabu i u gradovima diljem naše zemlje. U sjećanju mnogih Rabljana ostale su nezaboravne uloge članova amaterskog kazališta "Osvit".

[redacted] *Budak, "Klupko", 1956.*
Članovi amaterskog kazališta "Osvit": Ante Tauzer, Sonja Pende, Mate Jelen, Branka Batistić, Milica Stella i Marijan Jozić.

Lutkarsko kazalište je ponovno utemeljeno 1992. i djelovalo do 1995.. Voditelj je bio Zoran Debelić a redateljica prof. Regina Zubović.

U srednjem vijeku, za vrijeme Marka Marulića (1450. - 1524.), Rab je imao teatar[19] koji se nažalost nije održao kroz daljnja stoljeća.

Danas treba poticati osnivanje amaterskih kazališnih skupina.

3. KLAPE, muške i ženske. Na Rabu ima više muških i jedna ženska klapa. Sve su neprofesionalne i zato ih treba financirati i iz proračuna.

4. KULTURNO-UMJETNIČKE GRUPE u Osnovnoj školi. U sklopu izborne nastave ili slobodnih aktivnosti u Osnovnoj školi djeluje nekoliko kulturno-umjetničkih grupa i školski pjevački zbor.

5. LIMENA GLAZBA djeluje u sastavu DVD-a Rab. Okuplja stotinjak članova. Najuspješnija je i najstarija (osnovana 1913.) glazbena amaterska grupa na Rabu. Profesionalno posao obavlja samo kapelnik.

6. FOLKLORNE SKUPINE, na Rabu djeluju četiri folklorne udruge koje u sastavu imaju i dječju folklornu skupinu. Sve njeguju autohtoni folklor pod nazivom "Rapski tanac".

7. GOSTOVANJE kazališnih ansambala i glazbenih grupa. I ove se priredbe nažalost pretežito priređuju samo ljeti. Gostovanja organizirati i zimi. Poticati privatnu inicijativu.

8. MELODIJE ISTRE I KVARNERA - "MIK", Rab više ne udomljuje. O mogućnosti sudjelovanja na ovom festivalu traba raspraviti na nivou Grada.

9. GLAZBENA ŠKOLA "Ino Mirković", područni odjel privatne škole iz Lovrana uspješno djeluje na Rabu.U sastavu Škole je i **pjevački zbor.**

10. FESTIVAL RAPSKIH KLINACA AMATERA "FRKA" je utemeljen 2001. godine a prva priredba je održana na Dan Osnovne škole Ivana Rabljanina.

3. 3 KNJIŽEVNO-IZDAVAČKA DJELATNOST

O Rabu je napisano na tisuće knjiga. Nažalost malo ih je u Rapskoj biblioteci. U zadnjih dvadesetak godina tiskana je po jedna knjiga godišnje što je nedopustivo malo. Navest ćemo samo neka najvažnija izdanja iz tog vremena:

KNJIGE

1. Zbornik radova o Marku Antunu de Dominisu, Zagreb ..... 1976.
2. Leticija Šuljić, Grad i otok Rab, Rab ..... 1976.
3. Ivo Kovačić, Koncentracioni logor Kampor na Rabu 1942. - 1943., Rijeka ..... 1983.
4. Ive Šimat - Banov, Testen, Zagreb ..... 1983.
5. Stjepan Antoljak, Izvori i literatura o prošlosti otoka Raba, Rab ..... 1985.
6. Lujo Margetić, Međunarodni položaj Hrvatske oko 1075.godine, Rijeka ..... 1985.
7. Grupa autora, Otok Rab u radničkom pokretu i NOB, Rijeka - Rab ..... 1985.
8. Rapski zbornik, Rab - Zagreb ..... 1987.
9. Josip Jugo Šuljić, Pjesnička djela, Rab - Rijeka ..... 1988.
10. Ivan Pederin, Rab u osvit humanizma i renesanse, Rab ..... 1989.
11. Slovo o Rabu, "Draga rapska pastirica" (urednica Lada Badurina), Rab . 1989.
12. Hrvoje Turk, Otok Rab, uvjeti i rezultati turističke valorizacije, Rab, Rijeka ..... 1989.
13. Fra. Vladislav Brusić, Otok Rab, reprint u Zagrebu, Rab ..... 1990.
14. Branka Nedred, "Feliks Arba", Rab ..... 1990.
15. Vladimir Muljević, Ivan Rabljanin, ljevač zvona i topova, RAb ..... 1990.
16. Marcel Kušar, Narodno blago, Zagreb ..... 1993.
17. Hrvoje Turk, Povijest turizma i ugostiteljstva otoka Raba, Rijeka ..... 1994.
18. Alojzije Toić, Rapske bratovštine, Rab..... 1995.
19. Željko Španjol, Prirodna obilježja Raba, Rab-Zagreb ..... 1995.
20. Ivo Barić, Rapske viteške igre 1364., Rab ..... 1995.
21. Ivo Barić, Giochi cavallereschi di Arbe 1364 (Prijevod Ante Belich) ..... 1996.
22. Grupa autora, Pučka škola u Barbatu, Osnovna škola Ivana Rabljanina, Rab ..... 1996.
23. Ivo Barić, Die Ritterspiele von Rab 1364 (Prijevod Ajka Pezelj), Rab ..... 1997.
24. Milena Grce, Igra, Grad Rab i RIMA Rijeka, Rijeka ..... 1998.
25. Ivan Kovačić, Kampor 1942.-1943., Adamić, Rijeka ..... 1998.

26. Anton Vratuša, Rabska brigada, Društvo piscev zgodovine NOB-e Slovenije, Ljubljana ..... 1998.
27. Sandra Paparić, Sledi va srcu, Rab, Lopar ..... 1999.
28. Sandra Jerić Maljić, Murtelica, Rab, Lopar ..... 1999.
29. Grupa autora, Baština antifašizma, Rab ..... 1999.
30. Boris Varga, Gašpar Bolković Pik, Zagreb ..... 2000.

VODIČI

1. Vinko Maškarin, Otok Rab, Zagreb, ... 1981.
2. Andrija Bonifačić, Samostan sv. Eufemije, Rab-Zagreb, ... 1985.
3. Grupa autora, Testen, Zagreb ..... 1989.
4. Ive Šimat Banov, Galerija Testen, Kampor-Rab ..... 1990.
5. Ivan Staničić, Otok Rab, Zagreb ..... 1994.
6. Herman Janež, Kampor, koncentracijsko taborišće na Rabu, Ljubljana ..... 1996.

STUDIJE

1. Grupa autora, Strategija razvoja otoka i grada Raba do 2010. god., voditelj tima prof. dr. sc. Josip Deželjin, Ekonomski falultet Rijeka ..... 1995.
2. Prostorni plan Raba, Urbanistički zavod Rijeka ..... 1999.

FOTOMONOGRAFIJE

1. Fotomonografija Raba, ... 1979.
2. Fotomonografija Raba, ... 1984.
3. Fotomonografija Raba ..... 1990.
4. J. Marinšek, Pozdrav iz Raba, Dt.Landsberg, Austria .....1997.

RAPSKI ZBORNIK. Zbornici su knjige sa znanstvenim sadržajem o prošlosti, sadašnjosti ili budućnosti nekoga kraja. Budući da na Rabu nije tiskan niti jedan znanstveni rad kao zbornik već skoro 15 godina, može se zaključiti da je zanemarena istraživačka komponenta u kulturi. Bez istraživanja ne može biti osnove za razvoj pa je potrebno da odmah potaknemo kontinuirano izdavanja Rapskoga zbornika. Godišnje bi trebalo tiskati najmanje jedan svezak Zbornika. Da bi se to moglo Grad Rab i ostali zainteresirani moraju osnovati **Uređivački odbor** Rapskog zbornika i u Proračunu za svaku godinu unijeti dio troškova barem za jedan svezak.

Do sada su tiskana samo dva zbornika i to nakon održanih znanstvenih skupova:

1. Zbornik o Marku Antonu de Dominisu ..... 1976.
2. Rapski zbornik ..... 1984.

O znanstvenom skupu "Sedam stoljeća Rapskog statuta" održanom 1993. nije tiskan zbornik.

KNJIŽARE. U Rabu postoje dvije knjižare skromno opremljene knjigama. Najviše knjiga prodaju akviziteri koji povremeno dolaze na Rab. Vrlo slabo se prodaju knjige o Rabu i knjige rapskih autora. Potrebno je stimulirati prodaju ovih knjiga.

STIMULACIJA STVARALAŠTVA. Svake godine raspisivati natječaj za književno, likovno i glazbeno stvaralaštvo (posebno u školama). Formirati komisiju za izbor radova.

3. 4 BIBLIOTEČNA DJELATNOST

1. NARODNA KNJIŽNICA ima oko deset tisuća knjiga i više od 1000 članova. Osnovana 1975. pri Narodnom sveučilištu i još je u holu Kina. Predsjednik fonda za kulturu je tada bio Božidar Begović koji je dao inicijativu za osnivanje knjižnice. Prva knjižničarka je bila Branka Maljković.

Prema Zakonu o knjižnicama (NN 105/97) najkasnije 1999. morala je postati samostalna ustanova. Kao javna ustanova za kulturu i obrazovnje potpuno je zapostavljena. Sva nastojanja Županijskog ureda i Matične knjižnice u Rijeci da se biblioteka useli u primjeren prostor i organizira prema Zakonu do sada su bila neuspješna.

Grad knjižnici, prema Zakonu, mora **osigurati adekvatan prostor** (sada ima 25 m^2). U njoj treba osnovati **Index Arbensis**, odnosno popis svih knjiga i autora koji su pisali o Rabu. Na temelju Indexa valja formirati zavičajnu biblioteku. U toj biblioteci utemeljiti odjel za istraživanje života i rada **poznatih Rabljana** i onih koji su zadužili Rab. Ovo je područje posebno malo poznato široj javnosti pa ga treba popularizirati.

U knjižnici treba održavati predavanja, susrete s piscima, okrugle stolove, tečajeve i druge oblike rada na propagiranju knjige.

Rapska knjižnica nastavlja tradiciju narodne čitaonice. Osnovao ju je u

19. st., točno 1884. godine rapski općinski načelnik, narodnjak **Josip Dominis**. Ovaj je općinski načelnik predvodio narodnjake na prvim rapskim izborima. Pravila čitaonice, na prijedlog narodnjaka, potvrđena su u Općinskom vijeću 1884. godine.[20]

2. KNJIŽNICE u Osnovnoj i Srednjoj školi su namijenjene učenicima pa u knjižnom fondu imaju pretežito lektiru.

3. KNJIŽNICA u samostanu sv. Bernardina je otvorena i za građanstvo. Ima oko 7000 knjiga. čuva i više inkunabula i kopija knjiga na glagoljici te **Veliku kamporsku kroniku** i više notarskih spisa među kojima su najvrjedniji notarski spisi **Nikole Curtarola** iz 14. st. s ukupno 700 stranica uvezenih u dva kodeksa (obnovljeni 1994.)

3. 5 KINEMATOGRAFSKA DJELATNOST

U Rabu djeluje jedno kino koje pored svih teškoća ne treba ukidati već financijski pomagati. Njegova oprema je tehnički spomenik kulture. Osnovano je 1910. godine pod nazivom kino "Edison", kasnije kino "Tesla".

Pored kina na Rabu djeluje i jedna privatna **videoteka** koja zadovoljava potrebe građana za ovom vrstom medija.

3. 6 ARHIVSKA DJELATNOST

Rab nema svoga arhiva. Svi vrijedni spisi nalaze se u riječkom, zadarskom, zagrebačkom, venecijanskom i drugim arhivima.

Nekad su na Rabu postojali Nadžupski arhiv, Župski arhivi, Općinski arhiv, Sudski arhiv, privatni arhivi i arhivi u samostanima. Njihova građa je većim dijelom prenesena u nadležni Arhiv Rijeka.

Najznačajnija djela bi trebalo replicirati i vratiti u Zavičajni muzej kad se osnuje. Do tada ostat će nažalost izvan Raba.

3. 7 MUZEJSKO-GALERIJSKA DJELATNOST

1. MUZEJ SAKRALNE UMJETNOSTI ŽUPE RAB je otvoren kao stalna postava 1991. U njemu se čuva oko 50-tak vrijednih eksponata. Najvrjedniji su: Relikvijar za glavu sv. Kristofora iz 12. st., Emajlirane pločice prijenosnog oltara iz 12. st., Poliptih Paola Veneziana iz 1350., dijelovi iluminiranog evanđelistara i "Acta martyrum" iz 11. st., Liber ruber iz 1571. i mnogi drugi.

2. LAPIDARIJ u crkvi sv. Kristofora čuva i prezentira Narodno sveučilište. To je stalni postav kamenih spomenika. Potrebno ga je dopuniti novim nalazima kamenih spomenika i osuvremeniti.

3. ETNOGRAFSKI MUZEJ u samostanu sv.Bernardina u vlasništvu je samostana i vrlo uspješno obnovljen i prezentiran posjetiocima.

4. GALERIJA "Testen" u crkvi sv. Eufemije stalni je postav umjetničkih djela fratra Ambroza Testena.

5. GALERIJA "Knežev dvor" je u vlasništvu Grada. U njoj se organiziraju povremene izložbe likovnih i drugih umjetnika. Prostor nije primjeren za izložbe pa bi bilo potrebno izvršiti građevinsku adaptaciju.

6. GALERIJA u tzv. "Banovoj villi" vrlo se uspješno koristi kao povremeni izložbeni likovni prostor. U vlasništvu je Grada.

7. GALERIJA "PIK" privatni je izložbeni prostor. Povremeno se koristi za izložbe u ljeti.

8. MUZEJ Grada Raba ili Zavičajni muzej još nije osnovan. S vremenom eksponati nestaju pa je krajnje vrijeme za utemeljenje muzeja u kojem će se čuvati građa o bogatoj povijesti Raba.

9. MUZEJ sv. Marina u Loparu. Utemeljiti spomen obilježje ili spomen kuću ovom velikom Rabljaninu, graditelju utvrde San Marino (danas grad i država na Apeninskom poluotoku).

Prije osnivanja ovih muzeja obvezatno zaposliti **kustosa** koji bi stručno obrađivao i postavljao eksponate.

U muzejima posebno zaštiti slijedeće eksponate

RAPSKA NOŠNJA nije zaštićena niti dovoljno istražena. Potrebno ju je znanstveno obraditi. Ovdje se mora razlikovati ruralna i gradska odnosno urbana rapska nošnja.

Rapska nošnja, novija

Rapska nošnja, starija

Muška ruralna (seoska) nošnja.[21] Na glavi je mala crvena kapica s izvezenom maslinovom grančicom. Sa strane kapice vise "štranjci" koji pokrivaju jedno uho a osigurana je "uzdom" ispod brade da ne padne s glave jer je mala. Bijela košulja je ukrašena bijelom čipkom, a preko nje je "krožet" (prsluk) s dva džepa za spremanje "murtelice" (bosiljka), "garofula" (karanfila) ili "facolića" (rupčića). Tamne "brageše" (hlače) su od sukna s dvije ravne "taške" (džepa). "Bičve" (čarape) su vunene i najčešće bijele boje. Potplat opanka je od volovlje, a gornji dio od pletenih traka ovčje kože koju su Rabljani zvali "maškalič". Oko pasa plesači nose "kanicu" koje se razlikuju po boji i tkanju. Na jednom uhu mladići su nosili "ričin" (naušnicu), poklon kumova na krizmi.

Ženska ruralna (seoska) nošnja.[22] Djevojke za vrijeme plesa ne nose "facol" (maramu) na glavi, već oko vrata, a krajeve prekrižene uvlače ispod "travese"

(pregače). Bijela košulja je bogato ukrašena ručnim radom crvenim koncem i "rakamićima" (čipkom). "Hašicu" (podsuknju) nose ispod "kamižota (suknje) koji je najčešće na "falde" (uzdužno nabrana). Preko svega nose crvenu "travesu" (pregaču) ukrašenu raznobojnim cvjetovima. Na nogama su im bijele čarape vezane podvezicama (udate žene su imale crvene, a djevojke šarene podvezice) i opanci slični muškima. Neke su djevojke oko vrata nosile "kulajnu" (ogrlicu) od crvenih koralja.

Gradska urbana nošnja.

Plemići su se oblačili prema europskim standardima. Na glavi su nosili renesansni šešir ili kapu, a košulju od lanenog platna, kratki kaput (zuppo) od flanele, plašt i ogrtač (duploid) na gornjem dijelu tijela. Na donjem dijelu su nosili čarape (calighe) ili široke hlače (sarabullae), oko struka pojas (zone) i na nogama visoke cipele (sactulares).[23]

Plemkinje su nosile duge haljine, plašt, krzna i ogrtač. Oko vrata su nosile ogrlice ili ukrasni križ. Haljine su ukrašavale srebrnim dugmadima, zlatnim i srebrnim nitima utkanim u platno.

Pučanke i pučani su se odijevali prema poslu koji su obavljali kao sluge plemića. Obično su to bili odjevni predmeti od sukna bez ikakvih ukrasa.

Mih (mijeh)[24] nije autohtoni rapski glazbeni instrument, ali je u zadnjih nekoliko stoljeća bio jedino glazbalo seoskog stanovništva pa ga treba posebno zaštititi i znanstveno obraditi.

Mih je pučko duhačko glazbalo. Sastavljen je od tri glavna dijela:

- kanelice, cjevčice za napuhavanje mijeha,
- miha (mijeha) od janjeće kože koja se za ovo glazbalo posebno priprema i
- svirale, naprave za proizvodnju zvuka, a sastoji se od "tapuna", prebirača i piska koji proizvodi zvuk.

Mih izrađuju sami svirači a kvaliteta zvuka ovisi o umješnosti njegova autora.

Svirač na mihu Anđelo Brna

LUTNJA (lirica), noviji glazbeni instrument seoskog i urbanog stanovništva Raba. Danas nije poznat niti jedan primjerak ovoga glazbala ali postoji literatura po kojoj se može izraditi muzejski primjerak.[25]

CITRE I LEUTI su srednjevjekovna glazbala rapskog urbanog stanovništva o kojima u 16. st. piše Juraj Baraković u "Dragoj, rapskoj pastirici".[26]

RAPSKA LAĐA (**zopol**) je prilagođeno libursko i venecijansko plovilo rapskim uvjetima. Imala je više autohtonih elemenata. Danas ne postoji, a bilo bi je korisno obnoviti i pohraniti u muzej barem kao maketu. Rabljani su gradili u svojim brodogradilištima i velike galije. Poznat je bio tip galije nazvane "gallea arbesana" (rapska galija).

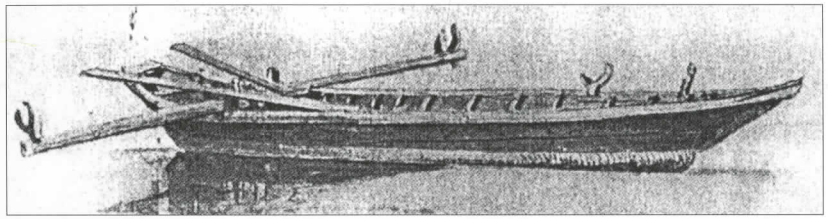

Rapska lađa (zopol)

SVILA, proizvodila se na Rabu u srednjem vijeku. Venecija je poticala uzgoj dudovog svilca i sirove svile koja se dobro prodavala na mletačkom tržištu. Koludrice Samostana sv. Antona su do 1940. god. uzgajale dudov svilac i proizvodile svilu. Svilu su koristile za izradu ukrasa na posteljini koju su izrađivale po narudžbi.

Ovaj dio rapske gospodarske djelatnosti nije dovoljno istražen pa zaslužuje znanstvenu obradu.

4. UDRUGE

Udruga rapskih samostreličara je osnovana 1995. godine. Njeguje staru rapsku tradiciju natjecanja samostrijelaca samostrijelom na Rapskim viteškim igrama utemeljenim 1364. Udruga okuplja više od stotinu članova.

Za prvog predsjednika Udruge izabran je, na Osnivačkoj skupštini 15. veljače 1995., Davor Andrić (tada gradonačelnik), za zamjenika Petar Sandalić, za tajnika Ivo Barić, a za voditelja igara Ugo Belamarić.

Prve obnovljene Rapske viteške igre održane su 28. listopada 1995. godine.

Potrebno je nastaviti istraživanja o povijesti rapskih viteških igara i temeljem te studije adekvatno postaviti koreografiju, scenografiju i kostimografiju te napisati tekst priredbe.

Jedan dio financiranja Udruge vršiti iz proračuna, a drugi urediti neposrednim odnosom s korisnicima, sponzorima i na drugi način.

Grb Udruge

Zastava Udruge

Barbat

Banjol

Rab

Kampor

Mundanije

Sup. Draga

Lopar

Rapski samostreličari, bubnjari i zastavičari na Rapskim viteškim igrama

Bubnjari rapskih samostreličara dolaze na Rapske viteške igre

Ogranak Matice hrvatske je na Rabu osnovan 1991. godine. Na osnivanju je bio i tadašnji predsjednik Matice hrvatske Vlado Gotovac. Ogranak bi trebalo reaktivirati.

Katedra čakavskog sabora je osnovana 29. 5. 1993. na Saboru građana u hotelu "Padova". Za prvog predsjednika je izabran dr. sc. Vinko Ribarić, a za tajnika prof. Ivo Barić. U 2000. godini Katedra je izdala jednu knjigu.

Nevladine udruge su nepolitičke organizacije građana i osnova civilnoga društva. U pripremi je osnivanje više nevladinih udruga: Udruga za zaštitu rapske baštine, Udruga roditelja, Udruga za zaštitu potrošača i dr..

Zaklade (fondacije) su ustanove ili fondovi za javno dobro u humane, prosvjetne i kulturne svrhe. Temeljni kapital zakladi poklanja donator. Od prihoda i kamata fondovi dijele pomoći temeljem pravilnika zaklade.

Na Rabu je do 1940. postojala **Zaklada Dominik (Dinko) Dokula,** ustanovljena njegovom oporukom od 16. veljače 1614.. Zakladom je upravljalo povjerenstvo (zadnje je osnovano 1910.) a predsjednik mu je bio Dujam Lovro Galzigna.

Dokula je oporukom naredio da se od prihoda dijela njegova zemljišta na Krku stvori jedan miraz godišnje za siromašne djevojke iz Raba.

Miraz se dodjeljivao djevojkama koje su:

a) sirote bez oca ili majke ili oba roditelja;
b) navršile 14 godina života;
c) koje su neporočnog ponašanja;
d) koje namjeravaju stupiti u red časnih sestara ili sklopiti brak;
e) koje imaju u gradu Rabu i svoje naravno prebivalište (domicilium naturale), a ne samo pravni zavičaj (domicilium legale).

Imena moliteljica (pod brojem) su se polagala u žaru iz koje su jedno ime odnosno broj izvlačili djevojčica i dječak. Izvlačenje se obavljalo javno pred Povjerenstvom zaklade prve nedjelje mjeseca listopada u Gradskoj loži.

Članovi povjerenstva su za svoj rad u Zakladi imali godišnju plaću od 2 krune i 44 filira.

Zadnji miraz je isplaćen 1931. godine Antici (Tonči) Kaloćira, rođenoj Fafanđel (1911. - 1986.) a iznosio je 5 000 dinara.

Zaklada je tridesetih godina 20. st. izgradila Kuću javne dobrotvornosti na

Mlinu. Raspuštena je 1945., njezina dobra su 1938. prodana u agraru a ostatak nacionaliziran poslije drugog svjetskog rata. Kuća javne dobrotvornosti je najprije pretvorena u komercijalne stanove a devedesetih godina 20. st. prodana čime je poništena oporuka rapskog dobrotvora stara 400 godina.

5. USTANOVE

Otvoreno učilište (Narodno sveučilište) je osnovano 1975. godine pod nazivom Radničko sveučilište. Danas osnivačka prava Učilišta kao javne ustanove za trajnu naobrazbu i kulturu ima Grad Rab. Osnivač je bila Općina Rab a prvi direktor je bio prof. Ivo Barić. Za tajnika je izabran Vinko Fafanđel.

Sveučilište je u svom sastavu imalo Centar za kulturu i Centar za obrazovanje. U Centru za kulturu bilo je kino, biblioteka i desetak sekcija, a u Centru za obrazovanje Osnovna škola za odrasle, škole za KV i VKV ugostitelje, Viša ekonomska škola područni odjel škole iz Pule i više tečajeva i seminara.

Prema Zakonu o pučkim otvorenim učilištima (NN 55/97) ova se učilišta osnivaju radi obavljanja obrazovnih djelatnosti. Ostale djelatnosti, npr. kulturne, pučka otvorena učilišta obavljaju prema posebnim zakonima tih djelatnosti (muzeji, knjižnice i drugo).

6. KULTURA I TURIZAM

Turizam je glavna gospodarska djelatnost Raba, ali turizam nije samo puko gospodarstvo već i tzv. "doživljajna ekonomija". Turistički profit ne ovisi samo o turističkim kapacitetima (ljudima i sredstvima u turizmu) već i o odnosu svih ljudi prema gostu, ali i o stupnju kulturnog ophođenja među nama samima. Pojednostavljeno to znači da uspjeh u turizmu ovisi o nivou i poznavanju svoje literature, stupnju kulturnog ophođenja u medijima, u politici, na zabavi, u konzumiranju jela i pića, odnosu prema crkvi, crkve prema društvu, drugim religijama, hendikepiranima, civilnom društvu, alternativnoj kulturi itd..

Danas se često govori o nedovoljnoj iskoristivosti **kulturnog turizma** u toj gospodarskoj grani. Naši susjedi od spomeničke rente obnavljaju spomenike kulture, a mi to isključivo činimo iz izvornih prihoda proračuna. Da bismo proračun postepeno rasterećivali nepotrebnih izdataka, lokalna samouprava mora započeti s kontrolom uplaćene **spomeničke rente** koju propisuje Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. U provođenju ovih propisa bit će teškoća jer u gradskoj upravi nema resora koji bi zajednički brinuo o kulturi i turizmu kao npr. u talijanskim turističkim općinama u kojima postoji jedinstveni ured za kulturu i turizam. Naš Odjel za upravu i samoupravu u gradskoj upravi trebalo bi reorganizirati u **Odjel za društvene djelatnosti i turizam**. Adekvatno nazivu trebalo bi ga i kadrovski popuniti.

Turistička vodička služba je ogledalo turističkog mjesta čime se mi ne možemo pohvaliti. Vodičku službu obavljaju i oni koji za to nemaju licencu, a i oni koji slučajno navrate u Rab. Tu službu treba organizirati u Rabu i za nju u Gradskom vijeću donijeti adekvatne odluke koje Zakon ne propisuje. Konačno, vodiče bi trebalo prepoznati i po adekvatnoj, autohtonoj odjeći kao što to ima npr. "cicerone" vodič za strance u Italiji.

7. MEDIJI

Informiranje se na Rabu uglavnom svodi na članke u Novom listu, Večernjem listu, Jutarnjem listu ili na radiju Felix Arba a rijetko na Radio Rijeci ili Televiziji. Internet i drugi mediji se malo koriste. U časopisima i drugim medijima vrlo se rijetko može naći nešto o Rabu. Od 1990. godine, nažalost, ne izlazi Rapski list koji je vrlo uspješno uređivao domaći novinar Ivica Hodak, doajen rapskog novinarstva.

Čujnost lokalnog radija je loša. Trećim radio programom HRT-a Rab nije pokriven pa bi lokalna uprava trebala inzistirati na čujnosti ovoga programa.

Novinari se bave senzancionalizmom, a ne svakodnevnim ljudskim potrebama. Dnevni mediji su ispolitizirani.

8. ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNIH DOBARA

Svi građani su dužni skrbiti o zaštiti i čuvanju kulturnih dobara, a kulturna dobra, bez obzira na vlasništvo, uživaju istu zaštitu

Svojstvo kulturnog dobra, na temelju stručnog vrednovanja, utvrđuje rješenjem Ministarstvo kulture. Kulturna nepokretna dobra se tada upisuju u nadležnom katastru i sudu, a ako se radi o podmorskom arheološkom dobru i u nadležnoj kapetaniji.

Svako kulturno dobro se upisuje u Registar kulturnih dobara koje vodi Ministarstvo kulture. Registar se sastoji od tri liste:

1. Lista zaštićenih kulturnih dobara;
2. Lista kulturnih dobara nacionalnog značaja;
3. Lista preventivno zaštićenih dobara.

Dobro koje nije upisano u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture, u svoj registar upisuje županija, grad ili općina.

Grad na svom području mora odlukom proglasiti kulturno dobro i uvesti ga u svoj **Registar kulturnih dobara Grada Raba**. O tome mora obavijestiti Ministarstvo. U Gradu Rabu nije osnovan ovaj registar pa postoji opasnost nestajanja kulturnih dobara. Nakon upisa u registar sva kulturna dobra označavaju se posebnim oznakama.

Za sve radnje na spomeniku kulture koje bi mogle narušiti cjelovitost kulturnog dobra imaoc spomenika mora zatražiti dozvolu nadležnog organa. Odobrenje se mora zatražiti i za izradu replike kulturnog dobra npr. suvenira.

9. FINANCIRANJE KULTURNIH DOBARA

Već smo rekli da se sredstva za kulturu iz proračuna osiguravaju po načelu zaštite kulturnih programa i načelu kompetitivnosti (natjecanja). Temeljem programa javnih potreba u kulturi proračunom se za kulturu u Gradu Rabu osigurava oko 1 % od ukupnih sredstava godišnjeg proračuna. Od tih

sredstava za programe u kulturi izdvaja se oko 5 %, a ostali dio su materijalni troškovi i plaće. Za kapitalne izdatke u kulturi se već godinama ništa ne izdvaja pa su nam objekti kulture u najlošijem stanju.
Pored proračuna sredstva za kulturu se osiguravaju i iz drugih izvora koje treba sve više koristiti.

Sredstva za kulturne programe osiguravaju se u:

- državnom proračunu,
- proračunu županije,
- proračunu grada ili općine,
- donacijama,
- naknadama za koncesije,
- zapisima,
- zakladama i
- iz drugih izvora propisanih zakonom.

Iz ovih izvora sredstva se osiguravaju temeljem **Programa javnih potreba u kulturi Grada Raba,** Republike Hrvatske i Županije. Svaki na svom nivou raspoređuju sredstva za javne potrebe na temelju **javnog natječaja** ili na drugi zakonom propisani način.

Prihodi proračuna po osnovi uporabe kulturnih dobara plaćaju se kao porez od prodajne cijene i to:

10% od uporabe fotografija, naljepnica, značaka, suvenira, publikacija ili drugih tiskovina, odjevnih predmeta ili drugih predmeta;

1.000,00 kn za promidžbu na filmu, spotu, plakatu, fotografiji ili drugom predmetu;

2% uplaćuju **spomeničku rentu** fizičke ili pravne osobe koje obavljaju gospodarsku djelatnost u nepokretnim kulturnim dobrima ili na području kulturno povijesne cjeline i to od ostvarenog dohotka, odnosno dobiti kao rezultat iznimnih okolnosti iskorištavanja kulturnog dobra. Iz ovoga su izuzete pravne osobe čija se djelatnost financira iz proračuna.

Od iznosa obračunate spomeničke rente obveznik uplaćuje 60% u korist proračuna Grada, a 40% u korist državnog proračuna. Proračunski prihodi od spomeničke rente upotrebljavaju se isključivo za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara odnosno kulturne baštine.

10. MOGUĆA IMPLEMENTACIJA U PRAKSI

Nabrojeni kulturni inventar važan je temelj za usmjerenje kulturne politike Grada Raba. Drugi, također fundamentalni, je virtualni odnos prema budućnosti. Ono što postoji kao mogućnost treba oživjeti odlukama gradske uprave, a provoditi državnim i društvenim institucijama, nevladinim udrugama i pojedincima. Naravno, svi se programi moraju temeljiti na postojećem duhovnom i materijalnom potencijalu. To isto činimo i u drugim oblastima, ali u njima, za razliku od kulture, tražimo egzaktnost u procjeni budućnosti. U kulturi to činimo po principu romantičarskog pesimizma po čemu se ona tretira kao potrošnja u društvu iako je baš ona najvažnija komponenta svekolikog razvoja.

Danas, doduše, egzistira više modela kulturne politike: kulturna država, država kao pokrovitelj, država kao impresario, kontrola države nad kulturom itd.. Sve su to državni modeli (pri tom mislimo i na Grad) koje demokratski svijet ne prihvaća. Mi ćemo vjerojatno pronaći svoj model koji će se zasnivati na individualnoj i kulturnoj slobodi duhovnog i materijalnog potencijala, tj. takav model koji će isticati socijalnu, liberalnu, demokratsku i kulturološku crtu.

Modelom kojega odaberemo moramo sačuvati duhovni identitet i integritet otočne zajednice te s tom svjedodžbom ući u globalizirani svijet. Kulturnim turizamom osvojit ćemo više mjesto na svjetskoj ljestvici uspješnih, ako na svim područjima budemo poštivali znanstvena dostignuća.

11. ZAKLJUČAK

Provođenje kulturne politike na otočnom prostoru ima svoje specifičnosti. Iako otvoren prema svim civilizacijskim vrijednostima koje su dolazile s kopna, na Rabu su konzervirane samo one vrijednosti koje su bile održive u ograničenoj otočnoj sredini. Moglo bi se reći da je Rab na neki način bio neke vrste enklava. Naši prethodnici nisu potrošili neobnovljive prirodne resurse, duhovni identitet i integritet otočne zajednice. Recentna gospodarska održivost ogledat će se u poticanju kapitala koji će krenuti prema Otoku pri čemu se moraju otvoriti financijski, duhovni i stručni mehanizmi za njegovo provođenje. Moramo se otvoriti prema drugima za sebe same. Vrijeme je da počnemo pisati domaću zadaću koja će biti prepoznatljiva u globalnom svijetu ističući svoje autohtone vrijednosti.

U ovom prikazu rapskog kulturnog kapitala nisu opširno opisivani niti nabrojeni svi povijesni događaji i kulturna dobra. Cilj je bio najkraće opisati najvrjedniji dio kulturne baštine radi prepoznavanja vrijednosti koju ona ima. To svakako nije dovoljno za daljnju znanstvenu obradu rapskog kulturnog kapitala. Svatko tko se zanima za dublju analizu navedenih sadržaja mora konzultirati opsežnu literaturu o Rabu.

Ovo što je napisano u ovoj knjizi o **kulturnom kapitalu rapske baštine su skice za strategiju kulturnog razvitka Grada Raba** koju bi trebale izraditi **kulturne institucije, udruge i Grad.** Kulturnom strategijom će se odrediti **kulturna politika,** odnosno legislativa za njeno provođenje u praksi. Takva Strategija će biti paradigma svekolikom razvoju ovoga otoka.

Neki praktični prijedlozi za Strategiju kulturnog razvitka

Grad obnoviti i razvijati kao živi grad, ekološku i kulturno-povijesnu cjelinu.

Urgentno je: ukloniti zračne telefonske žice, zamijeniti rasvjetna tijela vanjske rasvjete, zamijeniti željezne poklopce vodovodne mreže kamenim, ukloniti neadekvatna vrata i prozore na spomenicima kulture, željezne ormariće električne instalacije postavljati na manje vidljiva mjesta, urediti mjesta za plakatiranje, označiti spomenike kulture i postaviti informativne table te zaposliti nadzornika Grada (redara).

Osnovati Udrugu za zaštitu rapske baštine.

Spomenike kulture obnavljati po pravilima struke pretežito iz sredstava spomeničke rente, donacija i drugih izvora.

U parku Boškopini (kod hotela Istre) izgraditi **spomen-park** s obilježjem poginulim Rabljanima u NOB-u i domovinskom ratu.

Spomen groblje žrtvama fašizma u Kamporu, riješiti imovinsko-pravne odnose zemljšta na kojem je ovaj spomenik i postaviti informativne table.

Kulturne djelatnosti podjednako razvijati (danas je zapostavljena izdavačka, bibliotečna i muzejska).

Rapski zbornik, ponovno započeti s izdavanjem ovoga vrlo važnog djela

Rapski statut je najstarji (iz 1234.) pravni akt u Hrvatskoj (možda i u Europi). Tiskati knjigu o rapskim statutima u Rapskom zborniku.

Gradsku biblioteku osnovati kao posebnu ustanovu i osigurati joj adekvatan prostor u Gradu.

Index Arbensis osnovati u biblioteci kao domicilni odjel.

Kamporsku kroniku o. fra Odorika Badurine zaštititi, a umjesto originala izraditi presliku.

Rapske glazbene večeri, repertoar izraditi barem godinu dana ranije.

Kulturnom amaterizmu posvećivati više pažnje (folklor, likovna, scenska i glazbena umjetnost)

Gostovanja kazališta, barem dvije predstave godišnje.

Kino obnoviti.

Arhivsku građu bolje zaštititi.

Gradski muzej osnovati i zaposliti **kustosa.** U muzeju posebno zaštititi: **rapsku nošnju, mih, lutnju, rapsku lađu i svilu.**

Muzej sv. Marina u Loparu (ili obilježje) osnovati jer je to dio naše obveze prema tom velikom Rabljaninu.

Otvoreno učilište ustrojiti prema zakonu.

Sačuvati vrijednost **domicilne graditeljske baštine** (pučko graditeljstvo).
Ogranak Matice hrvatske, oživjeti njegov rad na Rabu.
Odjel za kulturu i turizam, osnovati u gradskoj upravi.
Radio Rab osnovati kao neovisan medij.
Treći program HRT-a, osigurati njegovu čujnost na Rabu.
Registar kulturnih dobara Grada Raba, utemeljiti u gradskoj upravi.
Sačuvati pomorsko dobro, vrijedno naslijeđe Zapadne civizacije.

U katastru ova ulica postoji, a u naravi je nema jer je u prošlom stoljeću uzurpirana za privatne potrebe. Bila je uska pa su je Rabljani od milja zvali "Tamo se daj". Danas su u njoj WC-i. Vratimo Gradu njegovo!

Primjer devastacije spomenika kulture kojih na Rabu ne nedostaje. Vratimo Gradu prvotni izgled!

Ovo su, uz naprijed navedeni tekst, samo neki praktični prijedlozi urgentnog poboljšanja kulturnog kapitala na Rabu.

POZNATI RABLJANI I ONI KOJI SU ZADUŽILI RAB

ALEŠI, ANDRIJA

Kipar druge polovice 15. st. (kićena gotika).
Radio na Rabu: portal palače Cernota i Nimira te radovi u katedrali: krstionica, balustrada kapele sv. Križa i više radova u crkvi sv. Bernardina u Kamporu. Umro je oko 1500. godine.

ARMOLUŠIĆ, JAKOV

Rabljanin, pisac psalma "Slava ženska" 1643. To je bio odgovor bračkom pjesniku Ivanu Ivaniševiću na njegov spjev "Kitja cvitja razlikova" 1642.
Orguljaš u Rabu i Šibeniku. Pretežito živio u Šibeniku.

BADURINA, ODORIKO (1896. - 1969.)

Pisac Velike kamporske kronike.
Franjevac, živio i radio u samostanu sv. Bernardina u Kamporu od 1936 - 1956. godine.

BARAKOVIĆ, JURAJ (1548. - 1628.)

Barokni pjesnik, Zadranin, pop glagoljaš, najduže služio u Novigradu.
Napisao pastirski spjev "Draga, rapska pastirica" na hrvatskom jeziku. Njome veliča Rabljane i njihov grad za pruženo mu gostoprimstvo. Najpoznatije mu je djelo "Vila Slovinka".

BELIA, PRAVDOJE (1853. - 1923.)

Nadšumar i prirodnjak, krajem 19. i početkom 20. st. zasadio najljepši park na otoku Rabu, "Komrčar".

BRUSIĆ, VLADISLAV (1881. - 1955.)

Pisac knjige "Otok Rab" 1926., prvog većeg popularnog štiva o Rabu.
Franjevac, živio u samostanu sv. Bernardina u Kamporu tridesetih godina 20. st.

BUDRIŠIĆ, MAGDALENA (MANDE)

Lička kneginja od plemena Žirova. Na Rab pobjegla pred Turcima krajem 15. st. i osnovala franjevački samostav sv. Antuna opata. Umrla 1532. i pokopana u sarkofagu koji se sada čuva u klaustru samostana sv. Eufemije u Kamporu.

CAR (ZARO), PETAR

Rapski plemić, donator za izgardnju Samostana i crkve sv. Bernardina u Kamporu i potpisnik važnog dokumenta (darovnice) iz 1446.o gradnji Samostana u kojem se po prvi put Rab spominje na hrvatskom jeziku.

CERNOTA, STJEPAN

Rapski slikar, pretežito živio u Veneciji u drugoj polovici 16. st. Velika djela ostavio u Veneciji.

DE DOMINIS, MARKANTUN (1560.-1624.)

Najpoznatiji Rabljanin, bio je senjski biskup, splitski nadbiskup, primas Hrvatske, padovanski profesor, fizičar (optika, matematika), windsdorski dekan i crkveni teoretičar. Postavio je temelje optike, a najpoznatije mu je djelo "O crkvenoj republici" (De republica ecclesiastica). Umro je u Rimu i pokopan u crkvi sv. Maria in Minerva. Nakon presude inkvizicije ekshumiran i spaljen kao heretik. Bista mu je postavljena pred rodnom kućom 2. listopada 1994. Otkrio ju je akademik Ivan Supek a izradio kipar Kosta Angeli Radovani.

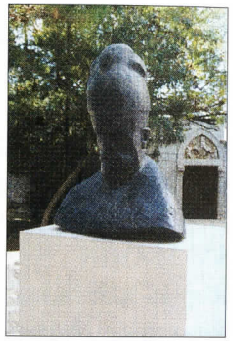

Bista Markantuna de Dominisa pred rodnom kužom

DOMINIS, JOSIP

Istaknuti narodnjak i gradonačelnik Raba, osnovao na Rabu prvu Narodnu biblioteku (čitaonicu) 1884. godine.

DOKULA, DOMINIK (DINKO)

Rapski dobrotvor. Živio u 16. i 17. st.. Oporukom od 16. veljače 1614. utemeljio Zakladu za udjeljivanje miraza siromašnim djevojkama bez roditelja. Pokopan je u crkvi sv. Franje a tridesetih godina 20. st. ostaci su mu preneseni u kosturnicu na Gradskom groblju u Rabu.

DRAGO, BISKUP

Rapski biskup od 1062. - 1071. Od hrvatskog kralja Petra Kršimira IV. dobio tri darovnice potpisane 1071. (područje Luna na Pagu, podvelebitski dio oko Jablanca i zemlju oko samostana sv. Petra u Sup. Dragi).

DE HERMOLAIS, JURAJ
Rapski biskup od 1292.-1313. Pisac najpoznatijeg rapskog srednjevjekovnog djela "Miracula (legenda) sv. Kristofora" i o čudesima kojima je sv. Kristofor u tri navrata od 1075. - 1115. spasio Grad i otok Rab.

KRALJ PETAR KREŠIMIR IV.
Hrvatski kralj od 1058. do 1074. Potvrdio Rabljanima stare povlastice darovnicom iz 1071. godine. Zanimljivost je da je darovnicu potpisao na Pagu u gradu Kisi. Svečanosti je bio nazočan kraljev prijatelj, rapski biskup Drago i zajednički knez Raba i Kise.Tom darovnicom kralj je potvrdio vlasništvo nad zemljištem samostanu sv. Petra u Supetarskoj Dragi, a rapskoj biskupiji posjede na Pagu i Podvelebitskom primorju s gradom Jablancem.

KUŠAR, MARCEL (1858. - 1940.)
Rabljanin, gimnazijski profesor u Zadru i Dubrovniku. Napisao "Rapski dijalekat".

SV. MARIN
Rapski kanonik i klesar. Živio na Rabu u 4. st., vjerojatno rodom iz Lopara. Progonjen zbog širenja kršćanstva. Napustio Rab i s većom grupom Rabljana otplovio na italsko kopno. Na brdu Monte Titano zasnovao grad (utvrdu) iz kojeg je iznikla Republika San Marino čiji je svetac zaštitnik.

DE MARIS, JURAJ
Župnik u Loparu krajem 18. i početkom 19. st. Francuska uprava ga je odlikovala za promidžbu sadnje krumpira po cijeloj Dalmaciji (počeo u Loparu).

PICIĆ, fra MATIJA
Rabljanin, živio u 15. st., pjesnik, prvi zabilježio tekst pjesme "U se vrime godišta" na hrvatskom jeziku. Objavljena je u pjesmarici 1471.

PONČUN (PONZONI), MATIJA. (1580. - 1664.)
Rapski slikar, (oltarna pala u katedrali "Uzašašće Bogorodice). Najviše slikao za Splitsku katedralu i u Veneciji.

RABLJANIN, IVAN
Najpoznatiji ljevač zvona i topova u 16. st. Rođen na Rabu. Najduže živio i radio u Dubrovniku. Izradio najveći top toga vremena i zvona za Dubrovnik, Veneciju, Beč, Rab... Zvono po kojem danas Zelenci "tuku ure" na Gradskom zvoniku u

Dubrovniku izlio je 1506. Teško je više od dvije tone, promjera 1,30 m, a visine 1,62 m. Umro je 1540. godine u Dubrovniku.

BISKUP TIZIAN
Prvi poznati rapski biskup, sudionik na sinodi u Saloni 530. i 533.

TROGIRANIN, PETAR
Kipar i graditelj iz Trogira. Živio i radio na Rabu krajem 15. i početkom 16. st.

Najznačajniji radovi: Pijeta u luneti iznad ulaznih vrata Katedrale, radovi na crkvi sv. Franje (na groblju Rab) i drugo.

BILJEŠKE

1. B. Nedved, Felix Arba, str. 20. Rab, 1990.
2. Isto, str. 7
3. V. Brusić, Otok Rab, str. 59/60, Rab, 1926.
4. S. Antoljak, Izvori i literatura o prošlosti otoka Raba od ranoga srednjeg vijeka do godine 1797., str. 30., Zagreb, 1986.
5. V. Brusić, Isto kao 3. str. 180.
6. L. Margetić. O napadačima iz prvog čuda legende o sv. Kristoforu (Istra i Kvarner), str. 176. Rijeka 1996.
7. S. Antoljak, Isto kao 3., str. 8. i 9.
8. V. Brusić, Isto kao i 3., str. 40.
9. L. Margetić, Iz starije pravne povijesti Raba (Istra i Kvarner) str. 250.
10. Isto, str. 250.
11. V. Brusić, Otok Rab, str. 102, Rab, 1926.
12. Lj. Barić, Zbornik radova o Marku Antonu Dominisu i znanstvenoj prošlosti otoka Raba, str. 38. Zagreb, 1976.
13. O. Badurina, Kamporska kronika, tomus I., str. 553.
14. J. Medini, Gradski zid i pitanje urbanog areala antičkog Raba (Rapski zbornik), str. 171., Zagreb, 1987.
15. N. Radić, Kristofor - župski bilten župe Rab, str. 5, Rab, 1989.
16. L. Margetić, Isto kao i 6.
17. B. Vidov, Povijesni pregled Raba u srednjem vijeku, str. 22. Toronto, 1982.
18. Isto, str. 23.
19. I. Kukuljević Sakcinski, Marko Marulić i njegovo doba, 1. str. 75. Zagreb, 1864.
20. Hrvatski biografski leksikon 3, str. 491, Zagreb, 1993.

21. B. Širola, Etnografski zapisi s otoka Raba, str. 119 - 123, Zagreb, 1931.
22. Isto, str. 123 - 129.
23. J. Pederin, Rab u osvit humanizma i renesanse, str. 94 - 95, Rab, 1989.
24. B. Širola, Isto kao i 21., str. 140.
25. Isto, str. 159.
26. J. Baraković, Draga, rapska pastirica (Slovo o Rabu), str. 57. stih 190, Rab, 1989.

LITERATURA

1. Antoljak, S., Izvori i literatura o prošlosti otoka Raba od ranog srednjeg vijeka do godine 1797., Zadar - Rab, 1986.

2. Aras Ganza, T., Život na Rabu na prijelazu iz 19. u 20. st., Rapski zbornik, Zagreb, 1987.

3. Baraković, J., Draga, rapska pastirica, JAZU Zagreb, 1889. (pretisak u "Slovo o Rabu", SIZ Stambenokomunalnih djelatnosti Općine Rab, Zagreb, 1989.)

4. Barić, I., Rapske viteške igre 1364. Udruga rapskih samostreličara, Rab, 1995.

5. Bojanić, I., Rab, Rijeka - Rab, 1959.

6. Bonifačić, A., Samostan sv. Eufemije, Kampor - Rab, Zagreb, 1985.

7. Brusić, V., Otok Rab, Franjevački samostan sv. Eufemije, Zagreb, 1926.

8. Crnković, N., Četiri isprave o rapskom pašnjačkom agraru, Vjesnik Historijskog arhiva Rijeka - Pazin, Svezak 27. 1985.

9. Črnja, Z., Kulturna historija Hrvatske, Epoha, Zagreb, 1965.

10. Dautova-Ruševljan, V., Zaštitno istraživanje podvodnog nalaza amfora na otoku Rabu, Diadora, sv. 8., Zadar, 1975.

11. Domijan, M., Ostaci utvrde sv. Damjan u Barbatu na otoku Rabu, Diadora, Zadar, 1992.

12. Domijan, M., Ličnosti koje su kroz povijest zadužile Rab, Zadar, 1991.

13. Fisković, C., Prijatelj, K., Albanski umjetnik Andrija Aleši u Splitu i Rabu, Konzervatorski zavod Split, Split, 1948.

14. Fortis, A., Put po Dalmaciji, Globus, Zagreb, 1984.

15. Frey, D., S. Giovani Batista in Arbe, Wien, 1911.

16. Fučić, B., Glagoljski natpisi, JAZU, Zagreb, 1982.

17. Grbac, Ž., Kultura na društvenoj pozornici, GZH, Rijeka 1987.

18. Huntington P., S., Sukob civilizacija, Izvori, Zagreb, 1997.

19. Inchiostri, U., Galzigna, A., Statuti di Arbe, Trieste, 1901.

20. Jurković, M., Oratorij - relikvijarij i deambulatorij crkve sv. Ivana Evanđeliste u Rabu Filozofski fakultet u Zadru, Izvorni znanstveni rad, Zadar, 1991.

21. Katunarić, V., Cvjetičanin, B., Izvještaj o kulturnoj politici Vijeću Europe 1998.

22. Kovačić, I., Koncentracioni logor Kampor 1942.-1943., Rijeka, 1983.

23. Kušar, M., Rapski dijalekat, JAZU Zagreb, 1894.

24. Lubina, P., Marijanska Hrvatska, Zagreb, 1995.

25. Margetić, L., O napadačima iz prvog čuda legende o sv. Kristoforu, Rijeka 1978.

26. Margetić, L., Osnove obveznog prava na kvarnerskom području u srednjem vijeku, JAZU, knjiga XXVIII, Zagreb, 1989.

27. Marčić, S., Rab, morsko kupalište i ljetovalište, Zagreb, 1934.

28. Matejčić, R., Zaštitno iskapanje liburnske nekropole na Gromačici kod Lopara na otoku Rabu, Diadora, sv. 4., Zadar, 1968.

29. Mlacović, D., Popis rapskih vijećnika iz 1372. i 1388., Historijski zbornik, god. XLIV (1), 1991.

30. Muljević, V., Ljevač zvona i topova Ivan Krstitelj Rabljanin, SIZ kulture, Rab, Zagreb, 1990.

31. Munić, D., Rab od najstarijih vremena do potkraj XIX. stoljeća, Otok Rab u radničkom pokretu i NOB, Rijeka - Rab, 1985.

32. Mutnjaković, A., Andrija Aleši, Architectonica Croatica, Zagreb, 1998

33. Nedved, B., Felix Arba, SIZ za kulturu Rab i Arheološki muzej Zadar, Rab, 1990.

34. Novak, G., Rab - Povijest, Pomorska enciklopedija, 6., JLZ, Zagreb, 1983.

35. Pederin, I., Rab u osvit humanizma i renesanse, SIZ kulture Rab, Zagreb, 1989.

36. Peričić, E., Prinos pomoraca iz Kopra, Krka i Raba na svojim galijama u Lepantskoj bitki, JAZU Zadar sv. 1., Zadar, 1974.

37. Peruško-Čulek, Z., Demokracija i mediji, Barbat, Zagreb, 1999.

38. Praga, G., La storia di Arbe in una recenta monografia, Zara, 1926.

39. Radić, N., Kristofor - župski bilten župe Rab, Rab, 1989.

40. Schleyer, W., Arbe Stadt und Insel, Wiesbaden, 1914.

41. Spalatin, K., Nikola Spalatin Rabljanin (Junak iz bitke kod Lepanta). Časopis "Marulić" 77/12.

42. Širola, B., Etnografski zapisi s otoka Raba, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena, JAZU, knjiga XXVII., 1931.

43. Šuljić, L., Grad i otok Rab, Ferijalna biblioteka, sv. 9, Rijeka, 1972.

44. Toić, A., Rapske bratovštine i o biskupu Ivanu Luki Garagninu, Rab, 1995.

45. Tomičić, Z., Arheološka svjedočanstva o ranobizantskom vojnom graditeljstvu na sjevernojadranskim otocima, Institut za povijesne znanosti, Zagreb, 1989.

46. Turk, H., Povijest turizma i ugostiteljstva Raba, Povijesno društvo Rijeka, 1994.

47. Vidov, B., Povijesni pregled Raba u srednjem vijeku, Toronto, 1982.

48. Vidov, B., Povijest Hrvata, Knjiga prva, Toronto, 1975.

49. Zuppa, V., Bilježnica, Zagreb, 1999.

50. Grupa autora, Baština antifašizma, Okrugli stol, Rab, 1999.

51. Grupa autora, Rapski zbornik, JAZU - Skupština općine Rab, Zagreb, 1987.

52. Grupa autora, Sedam stoljeća rapskoga statuta, Sažeci za znanstveni kolokvij u Rabu 26. srpnja 1993., Rab, 1993.

53. Grupa autora, Zbornik radova o Marku Antunu Dominisu i znanstvenoj prošlosti otoka Raba, Skupština općine Rab, 1976.

54. Grupa autora, Znameniti i zaslužni Hrvati 925. - 1925. Odbor za izdanje knjige, Zagreb, 1925.

55. Grupa autora, Strategija razvoja otoka i grada Raba do 2010. godine, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka, 1995.

56. Grupa autora, Popis eksponata sakralne zbirke u crkvi sv. Justine u Rabu, Rab, 1991.

57. Grupa autora, Program kulturnog razvitka općine Rab do 1993. godine, SIZ kulture Rab, 1988.

LENTA VREMENA

RAB U POVIJESTI - najznačajniji datumi

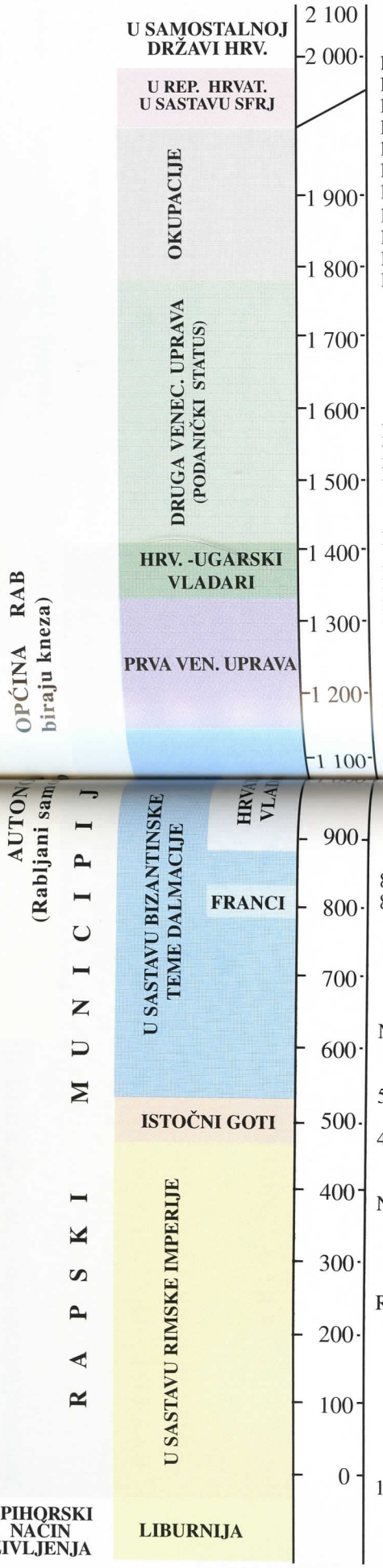

1990. u samostalnoj državi Hrvatskoj
1945. (12. 4.) oslobađa ga partiz. vojska i pripaja Hrvatskoj u satavu nove Jugoslavije
1944. (19. 3.) dolazi njemačka vojska
1943. (11. 9.) Rabljani i logoraši se oslobađaju od Talijana
1941. okupira ga fašistička Italija (19. 4.)
1921. (23. 4) Rab je pripojen Kraljevini SHS (Jugoslaviji)
1918. propast Austrije (do 1921. Rab je slobodna zona)
1828. Rabu je ukinuta biskupija (zadnji biskup Ivan Petar Galzigna umro 1823.)
1815. Rab s Dalmacijom pripojen Austriji
1806. na Rabu francuska uprava (Provincija Ilirija)
1797. propast Mletačke republike. Rab zauzeli Austrijanci 13. 6. 1797.

1571. Lepantska bitka (Rapska galija sv. Ivan)
1539. buna pučana na Rabu (S. A. str. 29)
1509. izgrađena gradska loža

1409. početak II. mletačke uprave. Rab (s Dalm.) prodan Veneciji za 100 000 dukata

1364. u Rabu zavedene Viteške igre
1358. kraj I. mlet. uprave. Zadarskim mirom Rab priznaje hrv. - ugarskoga kralja
1308. rapski biskup J. de Hermolais napisao Legendu o sv. Kristoforu

1177. papa Aleksandar III. na Rabu posvetio Katedralu
1115. Mlečani dolaze na Rab (početak I. venecijanske uprave)
1102. "Pacta conventa"

809./811.) iz Carigrada Rabljani donose moći sv. Kristofora
803. - 812. Rab pod Francima (Karlo Veliki), B. Vidov, Povijest Hrvata str. 52

Na Rab dolaze Hrvati (626.) B. Vidov, Povijesni pregled. str. 11

530. utemeljena Rapska biskupija (biskup Tizian)

476. propast rimskog carstva

Na Rabu rođen sv. Marin

Rab dobiva epitet "Felix"

10. g.p.K. rimski car August Octavian Rabu dao municipalni status

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

UVOD 7

1. POVIJESNI OKVIR RAPSKE KULTURNE BAŠTINE 11

2. RAPSKA KULTURNA BAŠTINA 14
2. 1 NEPOKRETNA KULTURNA DOBRA 15
2. 2 POKRETNA KULTURNA DOBRA 50
2. 3 NEMATERIJALNA KULTURNA DOBRA 54

3. KULTURNE DJELATNOSTI 60
3. 1 LIKOVNA DJELATNOST 60
3. 2 GLAZBENO-SCENSKA DJELATNOST 60
3. 3 KNJIŽEVNO-IZDAVAČKA DJELATNOST 63
3. 4 BIBLIOTEČNA DJELATNOST 65
3. 5 KINEMATOGRAFSKA DJELATNOST 66
3. 6 ARHIVSKA DJELATNOST 66
3. 7 MUZEJSKO-GALERIJSKA DJELATNOST 67

4. UDRUGE 71

5. USTANOVE 74

6. KULTURA I TURIZAM 74

7. MEDIJI 75

8. ZAŠTITA I OČUVANJE KULTURNIH DOBARA 76

9. FINANCIRANJE KULTURNIH DOBARA 76

10. MOGUĆA IMPLEMENTACIJA U PRAKSI 78

11. ZAKLJUČAK 79

Neki praktični prijedlozi za Strategiju kulturnog razvitka 80

POZNATI RABLJANI I ONI KOJI SU ZADUŽILI RAB 82

BILJEŠKE 86

LITERATURA 88

LENTA VREMENA, Rab u povijesti, najznačajniji datumi 92

STR.	RED	PIŠE	ISPRAVITI
11.	11. odozdo	(Iza 1921. dodati)	okupira ga Italija, a
20.	4. odozgo	Andrija Aleši (krstionica)	Petar Trogiranin
20.	7. odozgo	Nikola	Mateus
20.	1. odozdo	K. Prijatelj	M. Prelog
21.	2. odozgo	5. st.	11. st.
22.	3. odozgo	kupola	piramida
23.	8. odozgo	biskupa	svećenika
24.	1. odozgo	biskupa	svećenika
26.	7. odozgo	Slika se nalazi u samostanu	sv. Andrije
26.	11. odozdo	centauron	centurion
27.	4. odozgo	16. st.	17. st.
27.	8. odozdo	"srednjevjekovnog" brisati	
30.	1. odozdo	(Iza riječi "pomoć" upisati)	Boga i
40.	12. odozdo	13. st.	15. st.

ISBN 953-98237-1-4